

บทที่ 4

การศึกษาระดับเมือง : หาบเร่แผงลอยกับนครเชียงใหม่

นครเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีอัตราการเติบโตสูงรองจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะการขยายตัวด้านธุรกิจการค้า บริการ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น หาบเร่แผงลอยเป็นธุรกิจการค้าและบริการรูปแบบหนึ่งที่มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับจำนวนที่มีอยู่ในอดีต ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว หาบเร่แผงลอยจะกระจายอยู่หนาแน่นในบริเวณพื้นที่แหล่งชุมชน มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น เช่น ตามชุมทางการขนส่ง ตลาดสด (Public markets) ย่านธุรกิจการค้าและบริการหนาแน่น ซึ่งพบได้ในเมืองที่กำลังมีการเติบโตทุกแห่งในขณะนี้

จากการสำรวจข้อมูลหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ในชั้นต้น ได้ทำการรวบรวมข้อมูลในด้านที่ตั้ง จำนวน การกระจาย และลักษณะของหาบเร่แผงลอย (Feature) ในแง่มุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจและคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเพื่อหาแนวทางการจัดการกับหาบเร่แผงลอยเหล่านี้ เช่น ประเภท และชนิดของสินค้าและบริการ (Type) การเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอย (Character) วัสดุอุปกรณ์ที่ทำการค้า (Tools) ขนาดของหาบเร่แผงลอย (Size) และทำเลที่ตั้งของหาบเร่แผงลอย (Location) นอกจากนี้ยังคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ช่วงเวลาทำการค้าของหาบเร่แผงลอย เนื่องจากการค้าหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นแต่ละพื้นที่ แต่ละเวลามีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละวัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มหาบเร่แผงลอยอีกจำนวนหนึ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงเวลาเทศกาลประจำปี งานบุญ และงานประเพณีต่าง ๆ เช่น เทศกาลลอยกระทง สงกรานต์ ประเพณีอินทขิล และเทศกาลผลไม้ในฤดูต่าง ๆ ซึ่งจะปรากฏว่ามีจำนวนหาบเร่แผงลอยเพิ่มขึ้นสูงในระยะเวลาดังกล่าว แต่ก็เพียงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น และจะเริ่มลดน้อยลง และหายไปเมื่อสิ้นเทศกาลหรือฤดูกาลดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษา ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงกิจกรรมหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นเป็นปกติในแต่ละวันของเมืองเชียงใหม่ อันจะทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาได้แน่นอน โดยยึดถือว่าหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในแต่ละเวลา ของแต่ละวัน จะมีความแตกต่างกัน โดยทำการแบ่งช่วงเวลาที่หาบเร่แผงลอยใช้ในการค้าเป็น 4 ช่วง คือ

1. ช่วงเวลาเช้า
2. ช่วงเที่ยง-บ่าย
3. ช่วงเย็นหลังเลิกงาน
4. ช่วงกลางคืน

โดยมีรายละเอียดของข้อมูลหาบเร่แผงลอยในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

4.1 องค์ประกอบของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่

4.1.1 ประเภทและชนิดของสินค้าและบริการ (Type)

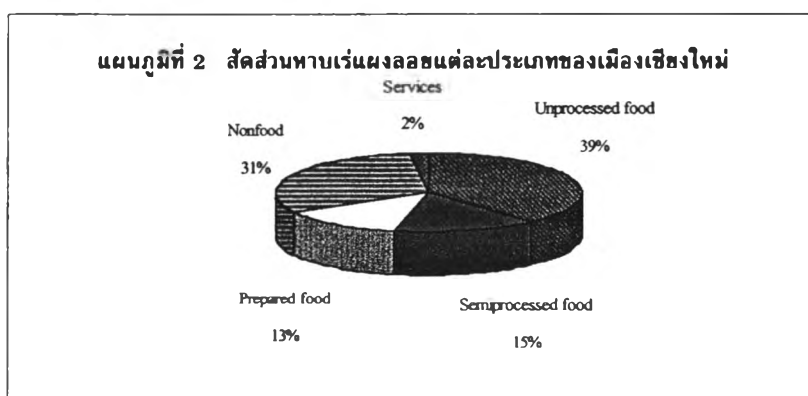
หาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่มีลักษณะของประเภทสินค้าและบริการที่มีความหลากหลายมาก และจากผลการสำรวจสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มสินค้าและบริการได้เป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน (T.G. Mcgee and Y.M. Yeung, 1977:81) คือ Unprocessed food ได้แก่ สินค้าจำพวกอาหารสด ผัก และผลไม้สดที่ยังไม่ทำการปรุง ; Semiprocessed food ได้แก่ สินค้าจำพวกอาหารกึ่งสำเร็จรูป เช่น อาหารปรุงสำเร็จนำกลับไปรับประทานที่บ้าน เป็นต้น ; Prepared food ได้แก่ อาหารสำเร็จรูป พร้อมทานได้เลยในพื้นที่ขณะนั้น เช่น ก๋วยเตี๋ยว หรืออาหารตามสั่ง ประเภทต่าง ๆ ; Nonfoods ได้แก่ สินค้าจำพวกเสื้อผ้า เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เช่น นาฬิกา รองเท้า นสพ. ฯลฯ และ Services ได้แก่ บริการที่มีในพื้นที่ เช่น ทำลูกกัญญาแจ ชั้ครองเท้า และบริการโทรศัพท์ เป็นต้น

โดยพบว่าหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food มากที่สุดถึง 1,114 รายในแต่ละวัน คิดเป็นร้อยละ 38.45 ของจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมด พบมากบริเวณรอบตลาดสดขนาดใหญ่ในพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมือง คือ ตลาดเมืองใหม่ และตลาดวโรรส-ตันลำไย และตลาดสดขนาดเล็กแห่งอื่น ๆ ที่กระจายอยู่ในเมืองเชียงใหม่ รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfood มีจำนวนถึง 904 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.20 ถัดมาคือหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Semiprocessed food ,Prepared food และ Services มีจำนวน 436 ,389 และ 54 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.05 ,13.43 และ 1.86 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและสัดส่วนหาบเร่แผงลอยแต่ละประเภทของเมืองเชียงใหม่

	จำนวน	ร้อยละ
Unprocessed food	1,114	38.45
Semiprocessed food	436	15.05
Prepared food	389	13.43
Nonfood	904	31.20
Services	54	1.86

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

1. Unprocessed food (อาหารสด ผักและผลไม้สด)

หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ส่วนใหญ่มีที่ตั้งสัมพันธ์กับตลาดสดขนาดใหญ่ ในย่านธุรกิจการค้าของเมืองและตลาดขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงใหม่ โดยจะเกาะกลุ่มรวมตัววางแผงจำหน่ายสินค้าบริเวณโดยรอบตลาดสด โดยเฉพาะในช่วงเวลาเช้า ส่วนใหญ่เป็นการวางแผงลอยเพื่อจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน จนเมื่อตลาดวาย ก็จะหายไปเป็นที่สุด และกลับมาวางแผงจำหน่ายสินค้าอีกครั้งในช่วงเวลาเย็นและกลางคืนในพื้นที่ที่ตื่นอยู่ตลอดเวลา เช่น บริเวณโดยรอบตลาดวโรรส-ตันลำไย ซึ่งเป็นตลาดสดขนาดใหญ่และเก่าแก่ของเมือง

ร้อยละ 57.63 ของหาบเร่แผงลอยประเภทนี้จะทำการวางสินค้าจำหน่ายบนพื้นผิว โดยใช้อุปกรณ์จำพวกผ้าพลาสติก กระสอบ กระจาด กระบุง หรือลังพลาสติก วางรองสินค้ากับพื้นผิว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ไม่มีความยุ่งยากในการจำหน่ายสินค้า และสามารถเก็บหรือเคลื่อนย้ายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะที่อีกร้อยละ 36.89 ใช้แผงลอยชั่วคราว เช่น โครงเหล็ก และโต๊ะขนาดเล็กวางแผงจำหน่ายสินค้า

และยังพบอีกว่าหาบเร่แผงลอยประเภทนี้ ร้อยละ 47.40 และ 37.43 มีการวางแผงลอยจำหน่ายสินค้าบนบาทวิถี และบนถนน เป็นผลทำให้เกิดความแออัดในการสัญจรทั้งผู้เดินเท้า และยานพาหนะบนท้องถนน โดยเฉพาะบริเวณตลาดสดที่อยู่ในย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมืองที่มีผู้คนแออัด และยานพาหนะคับคั่ง เช่น บริเวณตลาดวโรรส-ตันลำไย ซึ่งเป็นตลาดสดที่ใหญ่ที่สุดของเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่มีหาบเร่แผงลอยอีกเพียงร้อยละ 11.40 และ 3.77 ที่วางแผงลอยจำหน่ายสินค้าในบริเวณที่ว่างเอกชน และที่สาธารณะ เช่น ที่ว่างระหว่างอาคาร บริเวณที่ว่างหน้าอาคาร สถานที่จอดรถ และลานเอนกประสงค์ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก

โดยที่หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้กว่าครึ่งหนึ่ง หรือประมาณร้อยละ 55.83 มีขนาดของหาบเร่แผงลอยที่ทำการค้าเป็นขนาดเล็ก ใช้พื้นที่เพื่อทำการค้าเพียง 1-3 ตารางเมตร ขณะที่อีกร้อยละ 31.42 เป็นหาบเร่แผงลอยที่มีขนาดเล็กมาก ใช้พื้นที่เพื่อทำการค้าน้อยกว่า 1 ตารางเมตร และหาบเร่แผงลอยที่มีขนาดปานกลางและขนาดใหญ่ คือใช้พื้นที่การค้า ระหว่าง 4-10 ตารางเมตร และ มากกว่า 10 ตารางเมตร มีจำนวน และสัดส่วนน้อยมาก คือ มีเพียงร้อยละ 11.76 และ 0.99 เท่านั้น

2. Semiprocessed food (อาหารกึ่งสำเร็จรูป)

หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าอาหารกึ่งสำเร็จรูปนี้ มีที่ตั้งสัมพันธ์กับตลาดสดขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงใหม่เช่นเดียวกับสินค้าประเภท Unprocessed food ส่วนใหญ่จะพบมากในช่วงเวลาตอนเย็น และตอนเช้า และประมาณร้อยละ 68.12 เป็นหาบเร่แผงลอยที่วางจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน ขณะที่อีกร้อยละ 30.28 เป็นหาบเร่แผงลอยที่เปลี่ยนสถานที่จำหน่ายสินค้าไปเรื่อย ๆ โดยใช้เวลาจำหน่ายสินค้าแต่ละแห่งไม่นานนัก โดยใช้พาหนะเช่น รถเข็น และมอเตอร์ไซด์พ่วง เป็นหลัก

โดยประมาณร้อยละ 43.12 ของหาบเร่แผงลอยประเภทนี้ใช้รถเข็นในการค้าเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้า รองลงมาคือการใช้แผงลอยชั่วคราว และมอเตอร์ไซด์ พ่วงข้าง ในการจำหน่ายสินค้า คิดเป็นร้อยละ 30.05 และ 22.02 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าประมาณครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 51.38 เป็นการจำหน่ายสินค้าบนถนน รองลงมาคือการจัดจำหน่ายสินค้าบนบาทวิถี คิดเป็นร้อยละ 31.42 ของหาบเร่แผงลอยประเภทนี้ โดยที่ส่วนใหญ่มีขนาดของพื้นที่ทำการค้าขนาดเล็ก ใช้พื้นที่ประมาณ 1-3 ตารางเมตร คิดเป็นกว่าร้อยละ 82.57 ที่เดียว

3. Prepared food (อาหารสำเร็จรูป)

หาบเร่แผงลอยประเภท Prepared food หรือ อาหารสำเร็จรูปนี้ พบว่าส่วนใหญ่มีที่ตั้งสัมพันธ์กับที่ตั้งของตลาดสดขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทั่วไปในเมือง และตามสถาบันการศึกษา สถานที่ราชการ ขนาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่จะพบมากในช่วงเวลาเย็น และกลางคืน หาบเร่แผงลอยประเภทนี้มุ่งให้บริการกับบรรดาประชาชน นักเรียน นักศึกษา ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็วในการรับประทานอาหาร ไม่ต้องการความยุ่งยากในการประกอบ หรือปรุงอาหาร ซึ่งอาจจะด้วยเหตุผลต่าง ๆ หลาย ๆ ประการด้วยกัน โดยประมาณร้อยละ 80.72 ของหาบเร่แผงลอยประเภทนี้มีที่ตั้งการค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน ขณะที่ร้อยละ 15.94 เป็นลักษณะการค้าที่เปลี่ยนสถานที่ไปเรื่อย ๆ

อุปกรณ์ที่นิยมใช้ส่วนมากกว่าร้อยละ 57.07 เป็นรถเข็น รองลงมาคือการใช้แผงลอยชั่วคราวในการจำหน่ายสินค้า มีร้อยละ 26.22 โดยพบว่า ส่วนใหญ่ มีการจำหน่ายสินค้าบนบาทวิถี และถนน คิดเป็นร้อยละ 57.33 และ 26.22 ของจำนวนหาบเร่แผงลอยประเภทนี้ตามลำดับ

หาบเร่แผงลอยประเภทนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 36.76 ใช้พื้นที่เพื่อการค้าขนาดเล็ก ประมาณ 1-3 ตารางเมตร รองลงมาคือใช้พื้นที่ประมาณ 4-10 ตารางเมตร ร้อยละ 31.62 และใช้พื้นที่เล็กมาก น้อยกว่า 1 ตารางเมตร ร้อยละ 20.82

4. Nonfood (สินค้าเครื่องใช้ทั่วไป)

หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภทนี้ส่วนใหญ่มีที่ตั้งที่สัมพันธ์กับพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าหนาแน่นใจกลางเมือง โดยเฉพาะ บริเวณย่านศูนย์การค้าไนท์บาซาร์ แหล่งท่องเที่ยว เลือกซื้อสินค้าของใช้ทั่วไป ของที่ระลึกต่าง ๆ และบริเวณตลาดวโรรส-ตันลำไย ซึ่งกว่าร้อยละ 96.02 มีการวางแผนจำหน่ายสินค้าเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน โดยใช้แผงลอยชั่วคราวเป็นอุปกรณ์ในการค้ามากถึงร้อยละ 82.74

หาบเร่แผงลอยเหล่านี้กว่าร้อยละ 84.40 วางแผงลอยจำหน่ายสินค้าบนบาทวิถี และใช้พื้นที่ประมาณ 1-3 ตารางเมตรในการวางแผนสินค้าถึงร้อยละ 70.35 ที่เดียว

5. Services (การบริการ)

หาบเร่แผงลอยประเภทที่ให้บริกาการนี้พบน้อยที่สุดในเมืองเชียงใหม่ เพียงร้อยละ 1.86 จากจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดที่เกิดขึ้น โดยพบว่าส่วนมากจะมีที่ตั้งสัมพันธ์กับที่ตั้งของสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (วิทยาลัยครู) ละตามตลาดสดบางแห่ง มีการวางแผนให้บริการเป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน ส่วนใหญ่วางแผนลอยชั่วคราวบนบาทวิถีให้บริการกับนักศึกษา และประชาชนที่ผ่านไปมาเป็นหลัก ใช้พื้นที่ทำการค่าน้อยกว่า 1 ตารางเมตรเท่านั้น

ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่ได้ออกทำการสำรวจนี้ พบว่ามีบริการที่เกิดขึ้นมาก คือ การให้เช่าใช้บริการโทรศัพท์มือถือ โดยคิดอัตราค่าเช่าในราคาที่ถูกลง ประมาณที่ละ 2-4 บาท สามารถโทรทางไกลได้ทั่วประเทศ โดยผู้ให้บริการจะเป็นบรรดานักศึกษาที่ต้องการหารายได้พิเศษเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยนโยบายการ Promotion ที่ให้แก่ลูกค้า ขณะที่อีกส่วนหนึ่งใช้วิธีการลักลอบจูนโทรศัพท์มือถือแล้วมาเปิดให้บริการ

ตารางที่ 8 แสดงสัดส่วนการเคลื่อนไหวของทานแรมงลอยแต่ละประเภทของเมืองเชียงใหม่

	Mobile	Semistatic	Static
Unprocessed food	0.45	1.62	97.94
Semiprocessed food	1.61	30.28	68.12
Prepared food	3.34	15.94	80.72
Nonfood	1.88	2.10	96.02
Services	-	-	100.00

ตารางที่ 9 แสดงสัดส่วนอุปกรณ์การค้าของทานแรมงลอยแต่ละประเภทของเมืองเชียงใหม่

	รถเข็น	ชาเล็ง	จักรสาน	มอเตอร์ไซด์พ่วง	รถปิคอัพ	แผงลอยชั่วคราว	ขายกับพื้นผิว	อื่น ๆ
Unprocessed food	3.05	0.09	-	0.09	1.89	36.89	57.63	0.36
Semiprocessed food	43.12	3.21	0.46	22.02	0.23	30.05	0.69	0.23
Prepared food	57.07	2.57	-	9.51	2.31	26.22	2.06	0.26
Nonfood	1.55	0.11	-	0.33	-	82.74	13.16	2.10
Services	3.70	-	-	-	-	88.89	7.41	-

ตารางที่ 10 แสดงสัดส่วนของที่ตั้งการค้าของทานแรมงลอยแต่ละประเภทของเมืองเชียงใหม่

	บนบาทวิถี	บนถนน	บนที่สาธารณะ	บนที่ว่างเอกชน
Unprocessed food	47.40	37.43	3.77	11.40
Semiprocessed food	31.42	51.38	0.46	16.74
Prepared food	57.33	26.22	2.06	14.40
Nonfood	84.40	8.41	2.65	4.54
Services	90.74	1.85	-	7.41

ตารางที่ 11 แสดงสัดส่วนพื้นที่การค้าของทานแรมงลอยแต่ละประเภทของเมืองเชียงใหม่

	เล็กมาก	เล็ก	ปานกลาง	ใหญ่
Unprocessed food	31.42	55.83	11.78	0.99
Semiprocessed food	12.84	82.57	4.59	-
Prepared food	20.82	36.76	31.62	10.80
Nonfood	18.58	70.35	9.40	1.66
Services	85.19	14.81	-	-

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

Unprocessed food

สินค้าจำพวก ผักและผลไม้สด
พบมากในตอนเช้า บริเวณโดย
รอบตลาดสดที่กระจายอยู่ทั่วไป

1	
2	3
4	5

1 ตลาดต้นพยอม(เย็น)

2,4,5 ตลาดประตูช้างเผือก(เช้า)

3 ตลาดเมืองใหม่(กลางวัน)

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษา นครเชียงใหม่

แผนภาพที่ 11 หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
 แผนภาพที่ 12 หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Semiprocessed food

1	1 ตลาดประตูช้างเผือก(เย็น)
2	2 ตลาดประตูเชียงใหม่(เย็น-หัวค้ำ)

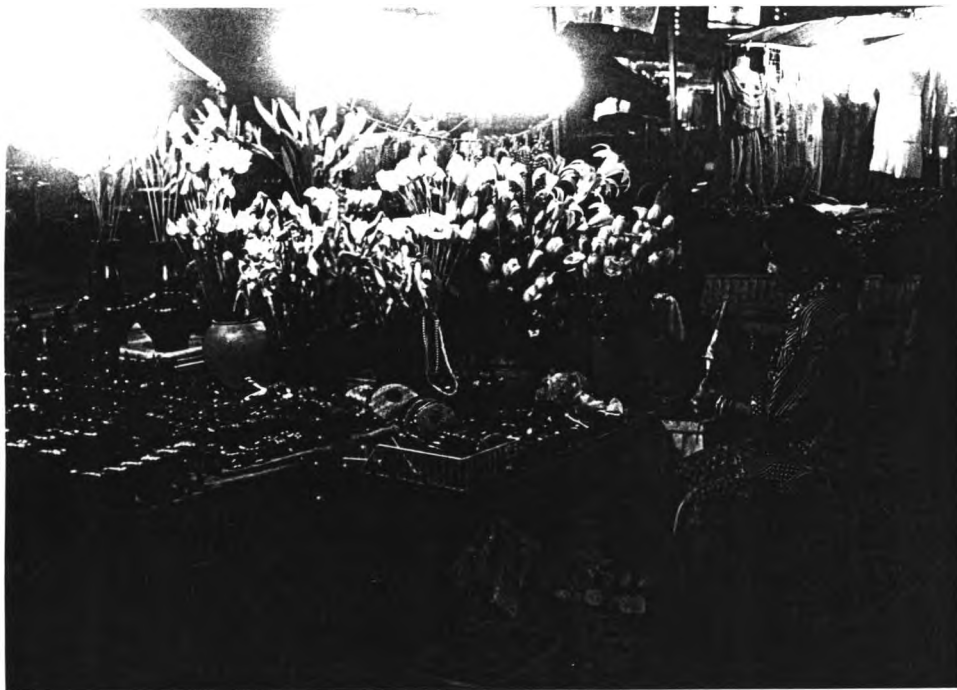
Prepared food

สินค้าจำพวก อาหารปรุงสำเร็จ
พร้อมรับประทานในพื้นที่ เหมาะ
สำหรับผู้เร่งรีบ หรือไม่สะดวก
ในการหุงหาอาหาร เกิดขึ้นมาก
ในช่วงเวลาเย็นและกลางคืน
บริเวณริมถนนสายต่าง ๆ ในเมือง
และพื้นที่ที่มีผู้คนพลุกพล่าน

ถนนสุเทพด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่(เย็น)

แนวทางการจัดการทาบแร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 13 ทาบแร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Prepared food

Nonfood
สินค้าจำพวก เสื้อผ้า ข้าวของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมไปถึงสินค้า
พื้นเมืองประเภทต่าง ๆ

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 14 หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfood

1

1,4 โนนท์บาซาร์ถนนช้างคลาน(กลางคืน)

2

2 ด้านหน้าตลาดประตูเชียงใหม่(เช้า)

3

4

3 ริมถนนโชตนาด้านเหนือของเมือง(เย็น)

Service

อาชีพบริการที่สัมผัสกับผู้คนได้ง่าย

ด้านหน้าวิทยาลัยครูเชียงใหม่

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
 แผนภาพที่ 15 หาบเร่แผงลอยที่ให้บริการ (Service)

4.1.2 การเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอย (Type of hawker unit)

ข้อมูลการเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอยนับเป็นประโยชน์มากต่อนักวางแผน ในการหาแนวทางจัดการกับหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด ซึ่งในที่นี้ จากการออกสำรวจข้อมูลของหาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่ในชั้นต้น ได้แบ่งการเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอยออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน (T.G. Mcgee and Y.M. Yeung, 1977:82) คือ :

1. Mobile hawker unit เป็นลักษณะของการค้าหาบเร่แผงลอยที่มีการเคลื่อนที่เพื่อทำการค้าตลอดเวลา ไม่หยุดขายอยู่กับที่ อาศัยพาหนะ เช่น รถเข็น จักรยาน รถซาเล้ง หรือรถมอเตอร์ไซด์พ่วง เคลื่อนที่บนท้องถนน เช่น รถขายไอศกรีม เป็นต้น

2. Semistatic hawker unit เป็นลักษณะการค้าหาบเร่แผงลอยที่มีการเคลื่อนที่เป็นบางเวลา ไม่หยุดจำหน่ายสินค้าอยู่กับที่เป็นเวลานาน ๆ โดยจะหยุดจำหน่ายสินค้ากับที่ชั่วคราวเป็นเวลานั้น ๆ แล้วจะเคลื่อนย้ายไปจำหน่ายในสถานที่อื่นอีกต่อไปเรื่อย ๆ เช่น รถเข็นขายผลไม้ , รถเข็นขายไส้กรอก และเครื่องดื่มต่าง ๆ เป็นต้น

3. Static hawker unit เป็นลักษณะการค้าหาบเร่แผงลอยที่ขายอยู่กับที่ เป็นการถาวร ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน ตั้งแต่เริ่มขาย จนเก็บของกลับไป

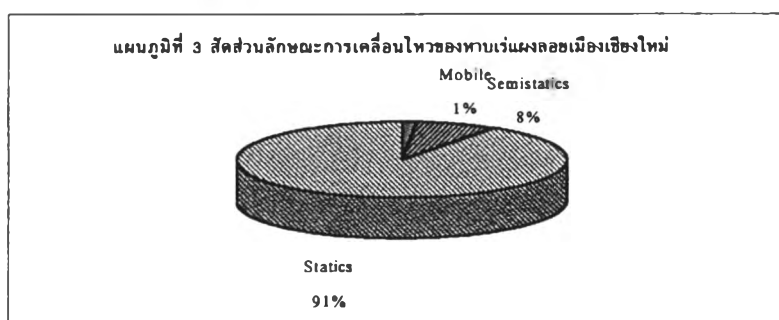
ซึ่งจากผลการออกสำรวจพบว่า ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่มีหาบเร่แผงลอยที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวเป็นแบบ Static มากที่สุด คือ 2,624 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.58 จากจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมด ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับหาบเร่แผงลอยที่เป็นแบบ Semistatic และ Mobile ที่มีจำนวนน้อยมาก คือ 231 และ 42 ราย คิดเป็นเพียงร้อยละ 7.97 และ 1.45 เท่านั้น

โดยพบว่าในพื้นที่บริเวณย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมือง มีจำนวนหาบเร่แผงลอยที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวเป็นแบบ Static มากที่สุด บริเวณตลาดวโรรส-ตันลำไย ย่านการค้าไนท์บาซาร์ บริเวณรอบตลาดเมืองใหม่ ตามบริเวณโดยรอบตลาดสดขนาดเล็กต่าง ๆ ในเมือง และตามย่านสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนและสัดส่วนของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่แยกตามลักษณะการเคลื่อนไหว

	จำนวน	ร้อยละ
Mobile	42	1.45
Semistatic	231	7.97
Static	2,624	90.58

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

▶ Mobile: การค้าที่เคลื่อนที่อยู่ตลอดเวลา
หาลูกค้าตามรายทาง 2 ฝั่งถนน

Semistatic : การค้าที่เคลื่อนที่เป็นบางเวลา
หยุดขายกับที่เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ,
แล้วเคลื่อนที่ไปยังที่แห่งอื่นต่อไป

▶ Static : การค้าที่ค้าขายอยู่กับที่ เป็นการถาวร
ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน ตั้งแต่เริ่มขาย
จนเลิกลา เก็บของกลับไป

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 16 ลักษณะการเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอย

4.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ทำการค้าหาบเร่แผงลอย (Tools)

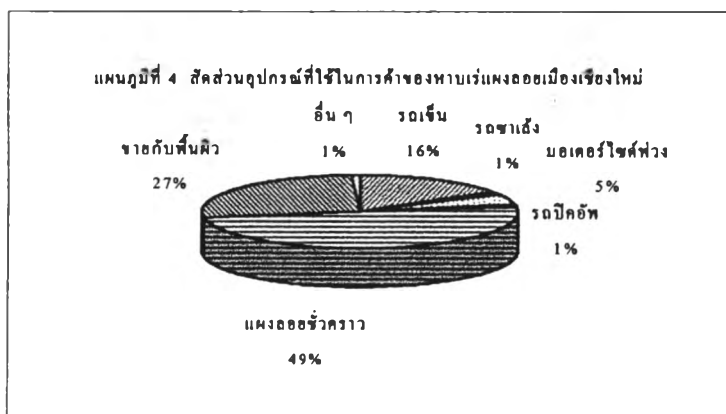
วัสดุอุปกรณ์ของหาบเร่แผงลอยที่ใช้ทำการค้ามีมากมายหลายประเภท อาจพอจำแนกได้เป็น 8 ประเภทใหญ่ ตามลักษณะที่พบเห็นในเมืองเชียงใหม่ และตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไปดังนี้คือ

1. รถเข็น
2. รถซาเล้ง หรือ รถสามล้อป็น
3. รถจักรยาน
4. รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง
5. รถกะบะ
6. การวางแผงลอยชั่วคราว เช่น โครงเหล็ก หรือ โต๊ะขนาดเล็ก
7. การวางแผงลอยกับพื้นผิวถนน หรือบาทวิถี
8. อื่น ๆ เช่น การหาบของขาย หรือ การใส่ตระกร้าเดินขาย เป็นต้น

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนและสัดส่วนของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่แยกตามอุปกรณ์ที่ใช้ในการค้า

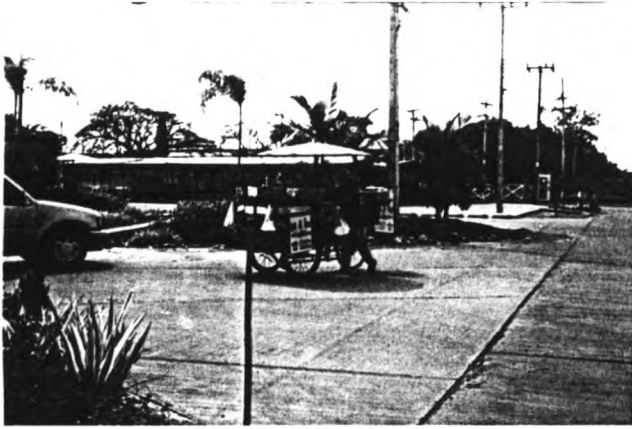
	จำนวน	ร้อยละ
รถเข็น	460	15.88
รถซาเล้ง	26	0.90
รถจักรยาน	2	0.07
มอเตอร์ไซด์พ่วง	137	4.73
รถปิคอัพ	31	1.07
แผงลอยชั่วคราว	1,440	49.71
ขายกับพื้นผิว	776	26.79
อื่น ๆ	25	0.86

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

โดยพบว่าในเมืองเชียงใหม่ มีจำนวนหาบเร่แผงลอยที่ใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นแผงลอยชั่วคราวมากที่สุดถึง 1,440 ราย หรือประมาณร้อยละ 49.71 ของจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดในแต่ละวัน รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่วางแผงลอยจำหน่ายสินค้าบนพื้นผิวถนน หรือบาทวิถี โดยอาศัยอุปกรณ์ง่าย ๆ เช่น ผ้าพลาสติก กระสอบ กระจาดหรือลังพลาสติกวางรองสินค้า จำนวน 776 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.79 และหาบเร่แผงลอยที่ใช้รถเข็นเป็นอุปกรณ์ในการค้า

รถซาเล้ง

▶ ซาเล้ง หรือรถสามล้อปั่น อุปกรณ์ยอดฮิตแบบหนึ่งที่ลงทุนไม่สูงนัก และพร้อมเคลื่อนย้ายไปทุก ๆ แห่งที่มีผู้คนหนาแน่น

จักรยาน อุปกรณ์การค้าที่เลือดยุ่่น้อยมาก สาเหตุเพราะปริมาณที่บรรทุกได้ไม่มากพอ ▲

รถจักรยาน

กระจาด ตระกร้า

รถเข็น อุปกรณ์ยอดฮิตอีกแบบหนึ่งที่ใช้เงินลงทุนไม่สูงนัก ▲

รถเข็น

▼ กระบุง กระจาด หรือตะกร้า อุปกรณ์การค้าในอดีตที่ยังคงความสำคัญ และหลงเหลือให้เห็นอยู่มากในปัจจุบัน

มอเตอร์ไซด์พ่วง

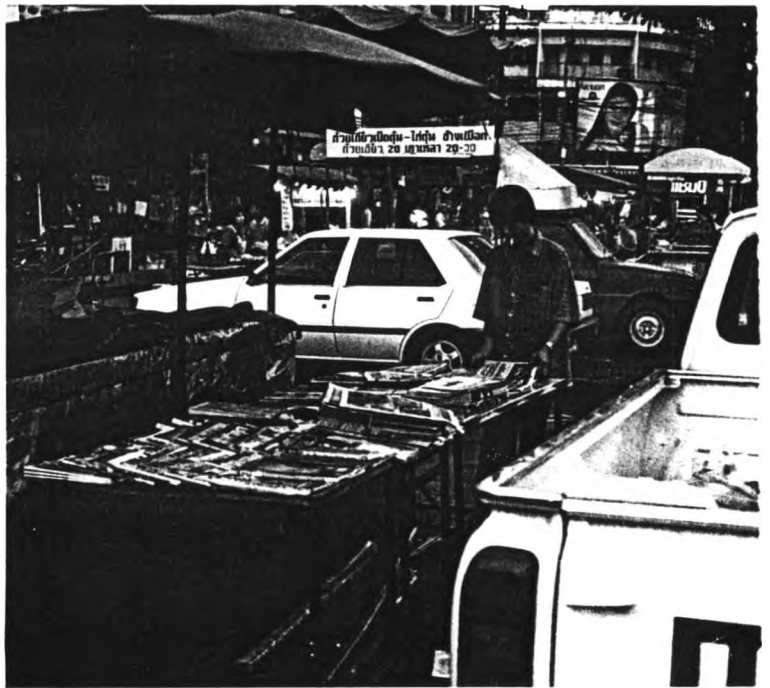
▶ มอเตอร์ไซด์พ่วง อุปกรณ์การค้าที่เคลื่อนที่ได้รวดเร็วตามท้องถนน

รถยนต์

▶ รถยนต์ เครื่องบรรทุกขนาดใหญ่ของการค้าที่ต้องใช้พื้นที่และอุปกรณ์ค้าขายจำนวนมาก

แผงลอยชั่วคราว

การวางขายกับพื้นผิว
การค้าที่ไม่ต้องลงทุนใช้อุปกรณ์อะไรมากมาย

▲
วางขายกับพื้นผิว

▼
แผงลอยชั่วคราว อุปกรณ์ทันสมัยที่เก็บได้สะดวกรวดเร็ว
ติดตั้งและจัดเก็บง่าย ไม่ยุ่งยาก

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษา นครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 17 ลักษณะอุปกรณ์การค้าหาบเร่แผงลอย (ต่อ)

460 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 15.88 จากจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมด ในขณะที่หาบเร่แผงลอยที่ใช้อุปกรณ์ประเภทอื่น ๆ มีจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะรถจักรยาน 2 ล้อมีน้อยที่สุด

4.1.4 สถานที่ตั้งของหาบเร่แผงลอย (Site)

สถานที่ตั้งของหาบเร่แผงลอยเพื่อทำการค้า ที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปในเมืองเชียงใหม่ พอจะแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มคือ

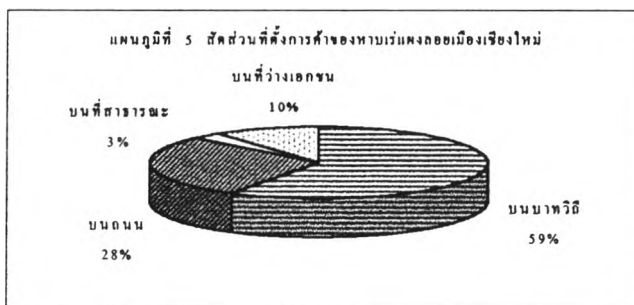
1. หาบเร่แผงลอยที่ตั้งบนบาทวิถี
2. หาบเร่แผงลอยที่ตั้งบนถนน
3. หาบเร่แผงลอยที่ตั้งบนที่สาธารณะ เช่น สนามเด็กเล่น หรือลานเอนกประสงค์
4. หาบเร่แผงลอยที่ตั้งบนที่ว่างเอกชน เช่น ที่โล่งว่างระหว่างอาคาร ลานจอดรถ ที่ว่างหน้าร้านค้า และทางเดินโดยรอบตลาดสด

ลักษณะของหาบเร่แผงลอยที่พบมากที่สุดคือหาบเร่แผงลอยที่ทำการค้าโดยอาศัยบาทวิถี เป็นที่ว่างแผงสินค้าถึง 1,700 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.68 ของจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่ว่างแผงสินค้าบนถนน จำนวน 820 ราย หรือร้อยละ 28.31 ส่วนหาบเร่แผงลอยที่ว่างแผงสินค้าบนที่ว่างเอกชน และที่ว่างสาธารณะมีจำนวนน้อยมาก คือ 301 และ 76 ราย หรือประมาณร้อยละ 10.39 และ 2.62 ตามลำดับ

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและสัดส่วนของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่แยกตามสถานที่ตั้ง

	จำนวน	ร้อยละ
บนบาทวิถี	1,700	58.68
บนผิวถนน	820	28.31
บนที่สาธารณะ	76	2.62
บนที่ว่างเอกชน	301	10.39

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

4.1.5 ขนาดของหาบเร่แผงลอย (Size)

ขนาดของหาบเร่แผงลอยเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับการร่างนโยบายควบคุมและจัดการเพื่อการวางแผนและออกแบบขนาดพื้นที่ให้มีความเหมาะสมและพอเพียงกับจำนวนหาบเร่แผงลอยที่มีอยู่ โดยผลจากการสำรวจขั้นต้นทำให้สามารถแบ่งขนาดของหาบเร่แผงลอยได้ 4 ขนาดคือ

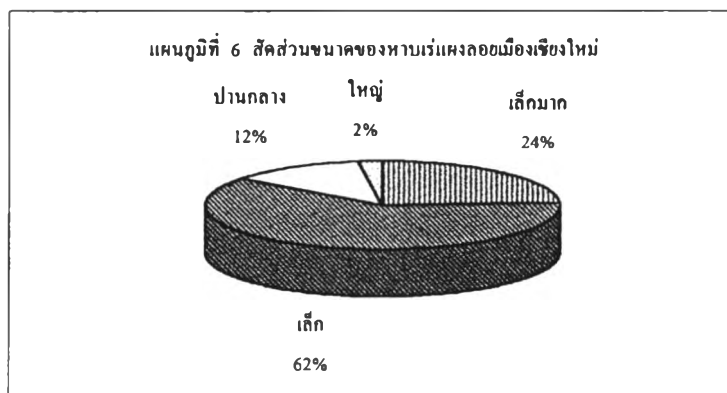
1. เล็กมาก (Very Small) ใช้พื้นที่การค้ำน้อยกว่า 1 ตารางเมตร
2. เล็ก (Small) ใช้พื้นที่การค้ำตั้งแต่ 1 - 3 ตารางเมตร
3. ปานกลาง (Medium) ใช้พื้นที่การค้ำตั้งแต่ 4 - 10 ตารางเมตร
4. ใหญ่ (Large) ใช้พื้นที่การค้ำมากกว่า 10 ตารางเมตร

หาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60.06 มีขนาดพื้นที่การค้ำขนาดเล็ก คือใช้พื้นที่อยู่ระหว่าง 1 - 3 ตารางเมตร รองลงมาคือใช้พื้นที่เพื่อการค้ำเล็กมากประมาณร้อยละ 24.20 ส่วนหาบเร่แผงลอยขนาดปานกลางมีประมาณร้อยละ 12.39 ในขณะที่มีหาบเร่แผงลอยที่ใช้พื้นที่เพื่อการค้ำขนาดใหญ่ น้อยมาก คือมีเพียงร้อยละ 2.35 เท่านั้น

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนและสัดส่วนของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ตามขนาดพื้นที่การค้ำ

	จำนวน	ร้อยละ
เล็กมาก	701	24.20
เล็ก	1,769	61.06
ปานกลาง	359	12.39
ใหญ่	68	2.35

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

4.2 การกระจายตัวและที่ตั้งของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่

4.2.1 จำนวนและลักษณะการกระจายตัวของหาบเร่แผงลอย

ในระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอยของเมืองเชียงใหม่ยังมีไม่มากนัก ยังไม่เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมประเภทนี้ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร โดยจากข้อมูลที่พบล่าสุด พบว่า ใน พ.ศ. 2532 มีจำนวนหาบเร่แผงลอยเกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ทั้งสิ้น 1,069 ราย เกิดขึ้นเป็นย่านการค้าหาบเร่แผงลอยขึ้นมาหลายแห่ง โดยเฉพาะบริเวณโดยรอบตลาดสด และย่านธุรกิจการค้าและบริการ แหล่งท่องเที่ยวของเมือง และจากการออกสำรวจข้อมูลในช่วงเดือน ธ.ค. 40 - ม.ค. 41 ที่ผ่านมา พบว่า มีจำนวนหาบเร่แผงลอยอย่างน้อย 2,897 ราย เพิ่มมากขึ้นถึง 1,828 ราย หรือคิดเป็นอัตราการเพิ่มถึง 171.00 % เลยทีเดียว โดยพบว่านอกจากมีจำนวนหาบเร่แผงลอยเพิ่มขึ้นในพื้นที่เดิมที่มีหาบเร่แผงลอยอยู่แล้ว ขณะเดียวกัน ก็เกิดพื้นที่ที่มีกลุ่มหาบเร่แผงลอยขึ้นใหม่อีกหลาย ๆ แห่ง โดยในปี พ.ศ. 2532 มีการสำรวจพบว่ามีพื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยทั้งสิ้น 10 แห่ง กระจายอยู่บริเวณโดยรอบตลาดสดขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ในย่านธุรกิจการค้าและบริการใจกลางเมือง และบริเวณสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ แต่จากการออกสำรวจครั้งล่าสุดในช่วงที่ผ่านมาพบว่ามีพื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยทั้งสิ้น 19 แห่งที่มีการรวมกลุ่มค่อนข้างชัดเจน โดยเพิ่มจากเดิมถึง 9 แห่ง จากแผนที่ 30 แสดงตำแหน่งที่ตั้งการค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532,2541 จะเห็นได้ว่าที่ตั้งของกลุ่มหาบเร่แผงลอยมีลักษณะและทิศทางการกระจายที่กว้างขวางออกไปเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่โดยรอบตัวเมืองเชียงใหม่ ไม่กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นในเมืองเท่านั้น แต่มีแนวโน้มที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชานเมืองห่างไกลออกไป โดยจะมีที่ตั้งกระจายอยู่ตามแนวเส้นทางคมนาคมทั้งสายหลักและสายรองในตัวเมืองและชานเมือง มีบทบาทที่สำคัญในการให้บริการหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งการให้บริการต่อประชาชนในชุมชนพักอาศัย ประชาชนในพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและบริการ และบรรดานักเรียนนักศึกษาตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสภาพการกระจายของกลุ่มหาบเร่แผงลอยนี้เป็นผลจากอิทธิพลของปัจจัยหลาย ๆ ประการ ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนและสัดส่วนของhaberแดงลอยในแต่ละพื้นที่ของเมืองเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2532 - 2540

Growth rate (32-40)

พื้นที่เดิม	2532	2540	Share ปี 32	Share ปี 40	จำนวนที่เพิ่มขึ้น	Growth Rate (%)
ไนท์บাজার	320	593	29.93	20.47	273	85.31
ตลาดวโรรส-คันลำไย	298	512	27.88	17.67	214	71.81
ตลาดประตูเชียงใหม่	113	269	10.57	9.29	156	138.05
ตลาดสันป่าข่อย	97	112	9.07	3.87	15	15.46
ตลาดช้างเผือก	81	148	7.58	5.11	67	82.72
ตลาดสันพยอม	58	148	5.43	5.11	90	155.17
ตลาดสมเพชร	44	125	4.12	4.31	81	184.09
ตลาดหนองหอย	25	17	2.34	0.59	-8	-32.00
หน้าม.ช.	20	47	1.87	1.62	27	135.00
ตลาดธานีรินทร์	13	76	1.22	2.62	63	484.62
รวม	1069	2047	100.00	70.66	978	91.49

พื้นที่เกิดใหม่

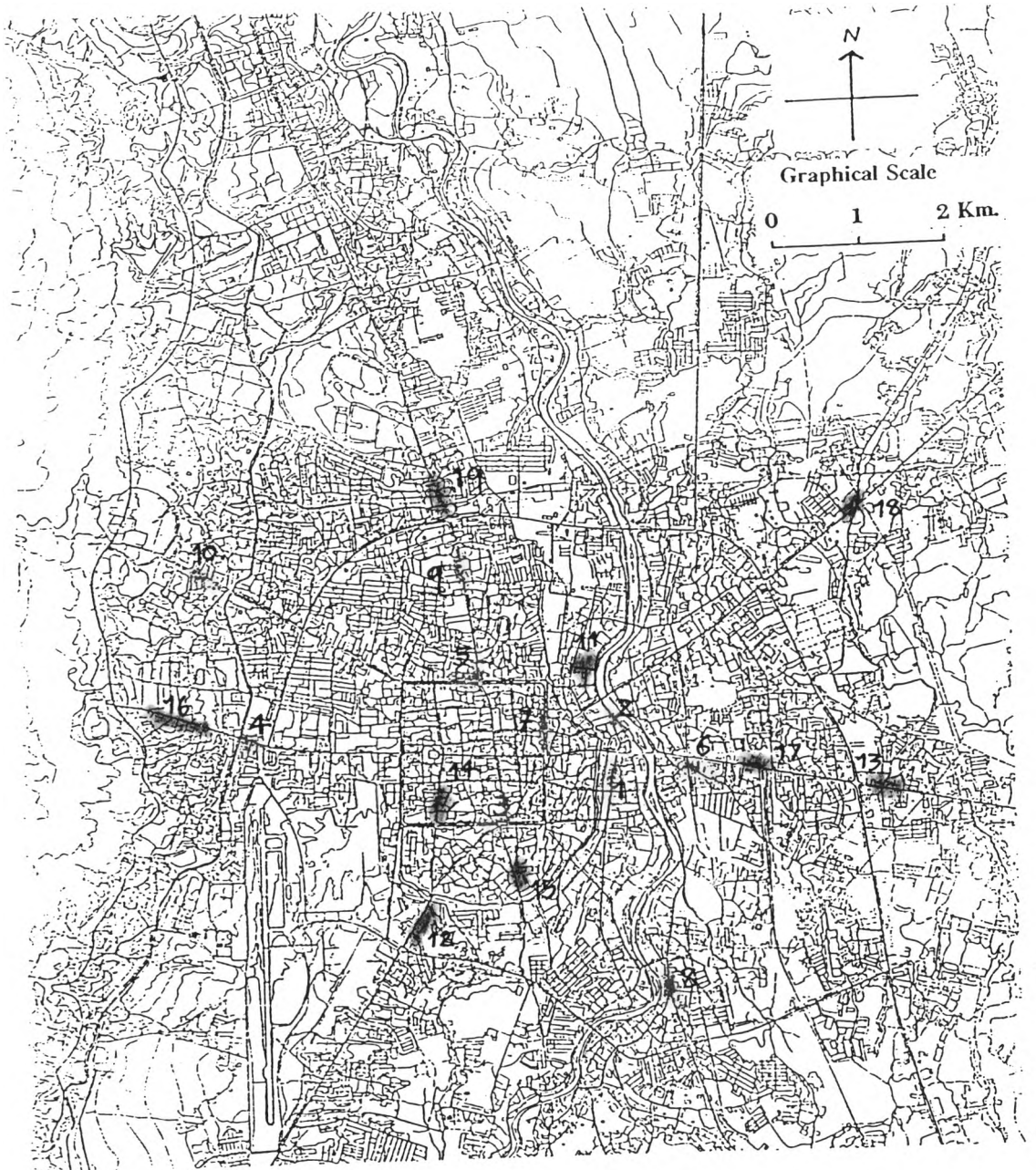
ตลาดเมืองใหม่	-	502		17.33		
หน้าศูนย์วัฒนธรรม	-	41		1.42		
ที่แยกกันกำแพง	-	28		0.97		
หน้าสำนักงานโทนิวิค	-	17		0.59		
ตลาดตามแยกประตูล้อม	-	61		2.11		
หลัง ม.ช.	-	135		4.66		
ถนนศรีวิชัยถึงสถานีรถไฟ	-	29		1.00		
ตลาดตามแยกคอตตะเบ็ด	-	22		0.76		
ตลาดบริบูรณ์	-	15		0.52		
รวม	-	850		29.34		
รวมทั้งหมด		2897		100.00		

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนและสัดส่วนของhaberแดงลอยในแต่ละรูปแบบกลุ่มตามที่ได้จำแนกรหัสของเมืองเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2532 - 2540

Growth rate (32-40)

รูปแบบกลุ่มของhaberแดงลอย	2532	2540	Share ปี 32	Share ปี 40	จำนวนที่เพิ่มขึ้น	Growth Rate (%)
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณชุมชนพักอาศัย	**	61	-	2.11	61	-
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณสถานศึกษาขนาดใหญ่และสถานที่ราชการ	33	258	3.09	8.91	225	681.82
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณโดยรอบตลาดกลางเมือง	393	800	36.76	27.61	407	103.56
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณทางออกของเมือง	25	123	2.34	4.25	98	392.00
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง	618	1609	57.81	55.54	991	160.36
กลุ่มhaberแดงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณริมถนนภายในเมือง	**	46	-	1.59	46	-
รวม	1069	2897		100.00	1828	

หมายเหตุ ** ข้อมูลสำรวจในอดีตอาจไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของเมืองเชียงใหม่

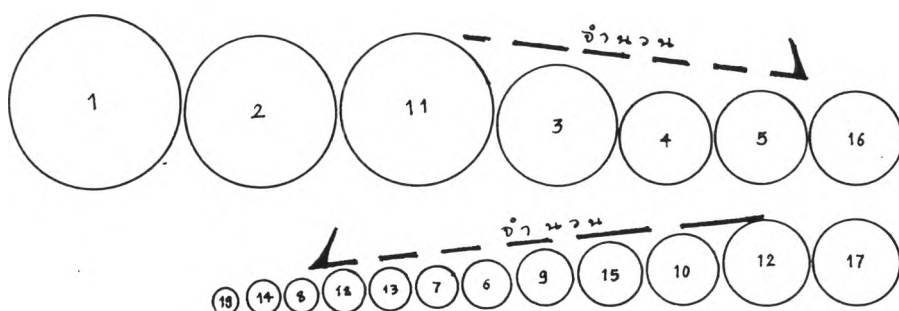
แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่

แผนที่ 30 แสดงตำแหน่งที่ตั้งการค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532, 2541

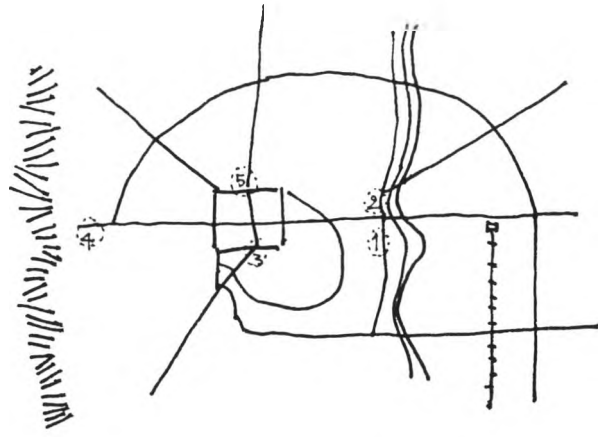
สัญลักษณ์

พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอย พ.ศ. 2532

พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอย พ.ศ. 2541

1. บริเวณย่านการค้าไนท์บาซาร์

2. บริเวณรอบตลาดควโรส-ตันลำไย

3. บริเวณรอบตลาดประตูเชียงใหม่

4. บริเวณด้านหน้าตลาดต้นหอม

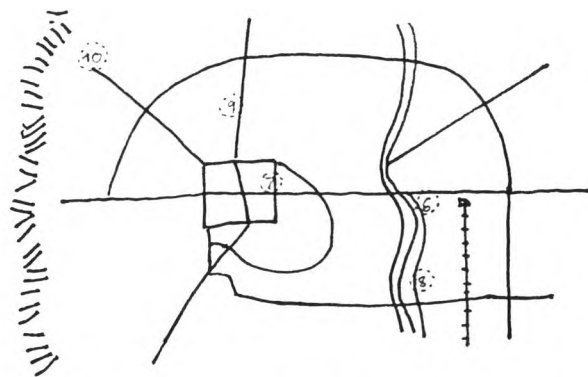

5. บริเวณรอบตลาดประตูช้างเผือก

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 18 พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532 (1)

6. บริเวณด้านหน้าตลาดสันป่าข่อย

7. บริเวณด้านหน้าตลาดสมเพชร

8. บริเวณหน้าตลาดหนองหอย

9. บริเวณด้านหน้าตลาดธานี

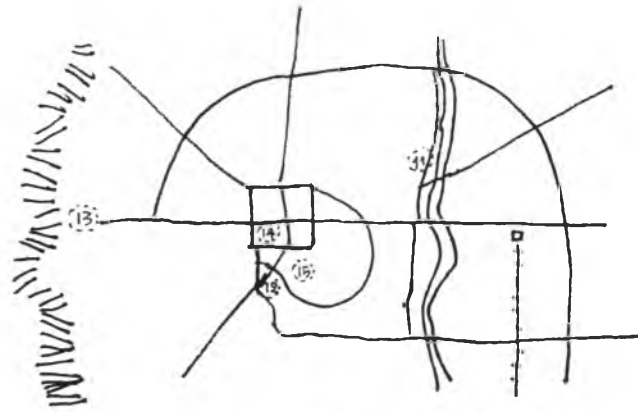

10. บริเวณด้านหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 18 พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532 (ต่อ)

11.บริเวณตลาดเมืองใหม่

12.บริเวณด้านหน้าศูนย์วัฒนธรรม

13.บริเวณด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

14.บริเวณริมถนนด้านหน้าสำนักงานไทยนิวส์

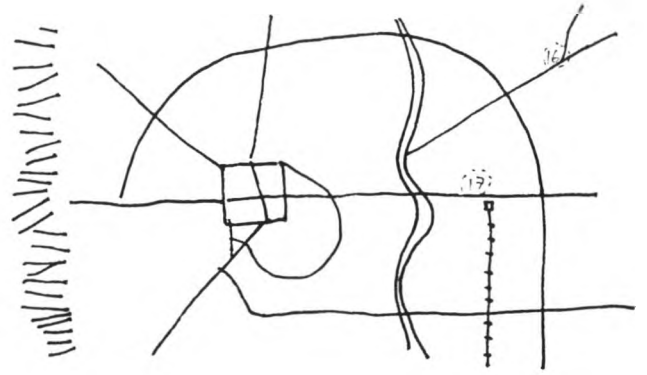

15. บริเวณตลาดชุมชนประจุก้อม

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 19 พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ พ.ศ. 2541 (1)

16. บริเวณตลาดสามแยกสันทราย

17. บริเวณริมถนนเจริญเมือง

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
 แผนภาพที่ 19 พื้นที่การค้าหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ พ.ศ. 2541 (ต่อ)

4.2.2 จำนวนและประเภทหาบเร่แผงลอยในแต่ละช่วงเวลา

ในการอธิบายถึงจำนวน ประเภท และการเกิดขึ้นของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ในแต่ละช่วงเวลานั้น ได้แบ่งช่วงเวลาที่หาบเร่แผงลอยใช้ในการค้าในแต่ละวันเป็น 4 ช่วงเวลาคือ

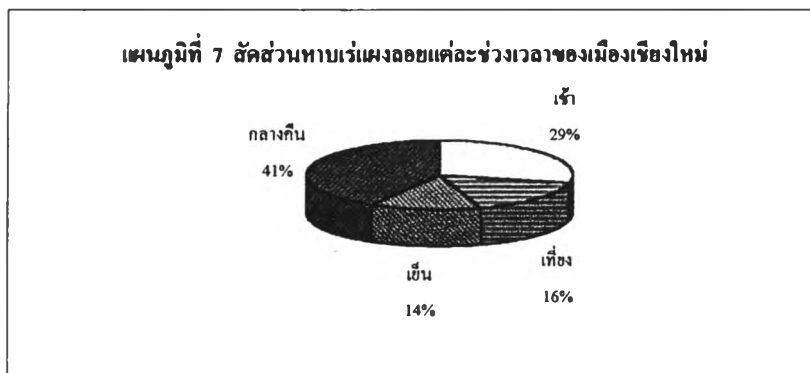
1. ช่วงเวลาเช้ามีด-เช้า เวลา 03.00-09.00 โดยประมาณ
2. ช่วงเวลาเที่ยง-บ่าย เวลา 11.00-14.00 โดยประมาณ
3. ช่วงเวลาเย็น เวลา 16.00-19.00 โดยประมาณ
4. ช่วงเวลากลางคืน เวลา 19.01-24.00 โดยประมาณ

จากจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่แต่ละวันพบว่า มีจำนวนหาบเร่แผงลอยเกิดขึ้นมากที่สุดในช่วงเวลากลางคืน เป็นจำนวนถึง 1,199 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 41.39 รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเช้ามีด-เช้า จำนวน 836 ราย หรือร้อยละ 28.86 ถัดมาคือหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเที่ยง-บ่าย จำนวน 469 ราย หรือร้อยละ 16.19 และหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเย็นมีเพียง 393 ราย หรือร้อยละ 13.57 เท่านั้น ซึ่งถ้าพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา จะเห็นได้ว่า มีสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างค่อนข้างจะเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการใช้สินค้าและบริการของประชาชนที่มีต่อหาบเร่แผงลอยแต่ละเวลามีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะประเภทสินค้าที่ต้องการในเวลาที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนและสัดส่วนหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ในช่วงเวลาต่าง ๆ ในแต่ละวัน

	จำนวน	ร้อยละ
เช้ามีด-เช้า	836	28.86
เที่ยง-บ่าย	469	16.19
เย็น	393	13.57
กลางคืน	1,199	41.39

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

โดยพบว่าในช่วงเวลาเช้า มีหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food จำพวก อาหารสด ผัก และผลไม้สด มีจำนวนมากที่สุดถึง 593 ราย คิดเป็นร้อยละ 70.93 จากจำนวนหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดในช่วงเวลานี้ รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Semiprocessed food จำนวน 114 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.64 หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfood จำนวน 102 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.20 หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Prepared food จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.27 และหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการแก่ประชาชน Services จำนวน 8 ราย มีเพียงร้อยละ 0.96 เท่านั้น

ช่วงเวลาเที่ยง-บ่าย มีหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food มากที่สุด 181 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.59 จากจำนวนหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ รองลงมาคือหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfood จำนวน 138 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.42 , หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Prepared food จำนวน 110 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.45 ในขณะที่มีหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการแก่ประชาชน และจำหน่ายสินค้าประเภท Semiprocessed food จำนวน 31 และ 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.61 และ 1.92 ตามลำดับ

ในตอนเย็น หาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food, Semiprocessed food ,Nonfood และ Prepared food จำนวน 127 ,101 ,77 และ 74 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.32 ,25.70 ,19.59 และ 18.83 ขณะที่หาบเร่แผงลอยที่ให้บริการแก่ประชาชน Services มีเพียงจำนวน 14 ราย คิดเป็นเพียงร้อยละ 3.56 เท่านั้น

สำหรับในช่วงเวลากลางคืน พบว่ามีหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Nonfood เป็นจำนวนมากที่สุด จำนวน 587 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.96 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดที่ทำการค้าขายในช่วงเวลานี้ ในขณะที่หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food, Semiprocessed food และ Prepared food มีจำนวน 213 ,212 และ 186 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.76 ,17.68 และ 15.51 ตามลำดับ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยหาบเร่แผงลอยที่ให้บริการแก่ประชาชนมีน้อยมาก คือ 1 ราย เพียงร้อยละ 0.09 เท่านั้น

ตารางที่ 19 แสดงสัดส่วนหาบเร่แผงลอยแต่ละประเภทในช่วงเวลาต่าง ๆ ในแต่ละวันของเมืองเชียงใหม่

	Unprocessed food	Semiprocessed food	Prepared food	Nonfood	Services
เช้ามืด-เช้า	70.93	13.64	12.20	2.27	0.96
เที่ยง-บ่าย	38.59	29.42	23.45	6.61	1.92
เย็น	32.32	25.70	19.59	18.83	3.56
กลางคืน	17.76	17.68	15.51	48.96	0.09

ที่มา : จากการออกเก็บข้อมูลภาคสนามช่วงเดือนธันวาคม 2540 - มกราคม 2541

4.2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อที่ตั้งและการเกิดกลุ่มการค้าหาบเร่แผงลอยในเมือง
การเกิดขึ้นของกลุ่มหาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลและ
ปัจจัยจากหลาย ๆ ด้านประกอบกัน กล่าวคือ

4.2.3.1 ปัจจัยทางด้านกายภาพของเมือง (Physical factor)

ทำเลที่ตั้งของกลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิ
พลจากทางด้านกายภาพของเมือง ซึ่งเป็นผลทำให้มีการกระจายของกลุ่มหาบเร่แผงลอยใน
หลาย ๆ พื้นที่ของเมืองดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแต่ละแห่งก็มีบทบาทและหน้าที่ในการให้
บริการสินค้าที่แตกต่างกันออกไป ปัจจัยทางด้านกายภาพนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท
ใหญ่ ๆ ตามลักษณะการเกิด คือ

4.2.3.1.1 ปัจจัยทางกายภาพที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Natural
physical factor) : คือ ปัจจัยทางกายภาพที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใน
การทำให้เกิดขึ้น เช่น ภูเขา แม่น้ำ ลำคลองธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งสำหรับเมืองเชียงใหม่ นั้น มีอยู่ 3
ประการที่สำคัญ คือ

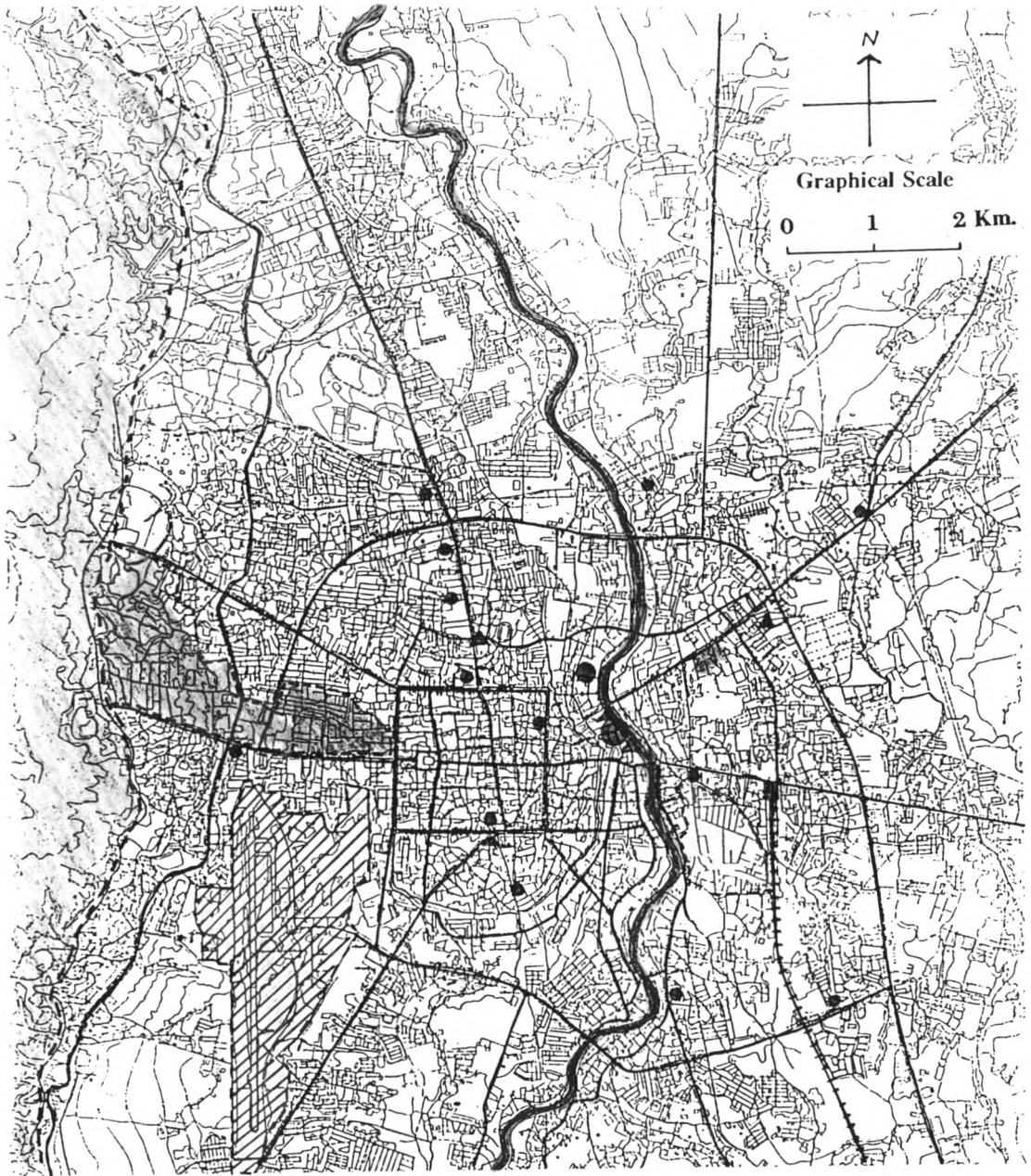
ภูเขาทางทิศตะวันตกของเมือง : ได้แก่เทือกเขาตอยสุเทพ ส่วนหนึ่งของ
เทือกเขาถนนธงชัยที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่
ประมาณ 4 กิโลเมตรจากเขตเมืองเก่า เปรียบเสมือนกำแพงธรรมชาติขนาดใหญ่ ที่เป็นข้อจำกัด
ในการขยายการเติบโตของเมืองในทิศทางดังกล่าว

แม่น้ำปิง : แม่น้ำปิงที่ไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ทางทิศตะวันออกของ
เมืองเชียงใหม่ ประคองเหมือนเส้นหรือเขตแดน (Edge) ที่แบ่งการพัฒนาของเมืองออกเป็น 2
ส่วน คือ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงอันเป็นที่ตั้งของตัวเมือง ซึ่งมีพัฒนาการและการเติบโต
ของเมืองในด้านต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีต ในขณะที่พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงเพิ่งจะมีการ
พัฒนาและเติบโตในช่วงระยะ 50 ปีที่ผ่านมาเอง นับตั้งแต่มีการสร้างสะพานนวรัฐเพื่อเชื่อมการ
เดินทางทั้งสองฝั่งเกิดขึ้น ซึ่งยานพาหนะสามารถเดินทางข้ามไปมาได้สะดวก

ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง : ในเขตเมืองเชียงใหม่ ปรากฏในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่น
ฐานของเมืองเชียงใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ภายในเขตเทศบาล โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง
เกิดจากการทับถมของดินตะกอนเก่า - ปานกลางและจากการกระทำของลำน้ำธรรมชาติ หรือแม่
น้ำปิงในอดีตที่พัดพาเอาดินและตะกอนมากทับถมกันเป็นเวลานานจึงเกิดลักษณะภูมิประเทศเป็น
ที่ราบลุ่มน้ำขึ้นมา ซึ่งเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมือง

4.2.3.1.2 ปัจจัยทางกายภาพที่เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ (Manmade
physical factor) เช่น กำแพงเมือง คูเมือง ถนน ตลอดจนการใช้ประโยชน์ที่ดินบางอย่าง คือ

กำแพงเมือง : เมืองเชียงใหม่มีแนวกำแพงเมืองเก่าอยู่ 2 ชั้น คือ
กำแพงเมืองชั้นในรูปสี่เหลี่ยม และกำแพงเมืองชั้นนอก ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าทั้งสองนี้ ใน
อดีตถูกกำหนดให้เป็นชุมชนพักอาศัยของบรรดาเจ้าขุนมูลนาย ข้าราชการ และประชาชนที่มีฐานะ
ดี ในขณะที่พื้นที่นอกกำแพงเมืองชั้นนอกถูกใช้เป็นที่การค้า โดยเฉพาะบริเวณประตูเมืองชั้นใน

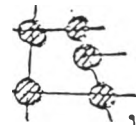
แนวทางการจัดการหาแร่แฝงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
 แผนที่ 31 แสดงปัจจัยทางกายภาพของเมืองที่มีผลต่อที่ตั้งการค้าของเมืองเชียงใหม่

สัญลักษณ์

● ตลาด	— แม่น้ำปิง	☼ ดอยสุเทพ	☼ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
▲ สถานีขนส่ง	— โครงข่ายถนน	▨ สนามบิน	☼ โรงพยาบาล
■ สถานีรถไฟ	++++ ทางรถไฟ	☼ เขตทหาร	

ลักษณะทางกายภาพของประตูเมือง
ที่รวบเอากิจกรรม ผู้คนมาผ่านเข้า-ออก
จึงเป็นจุดที่เนื้ออันวัยต่อการพบปะ
ของผู้คนในอดีต

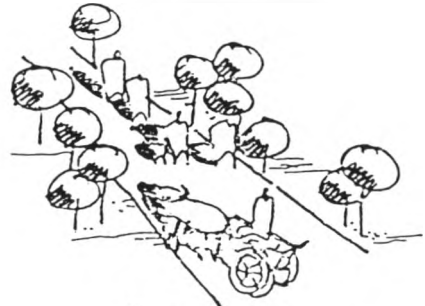

บริเวณจุดศูนย์กลาง
โครงข่ายถนน

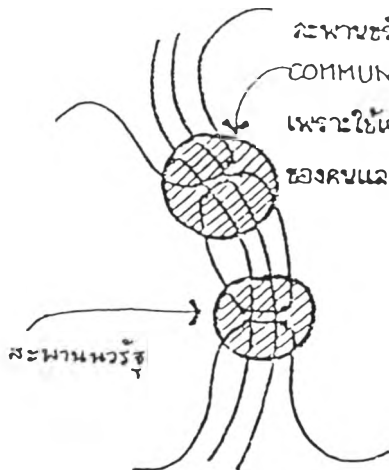

แนวทำแพ

บริเวณท่าเรือ
จุดบรรจบและเปลี่ยนแปลง
รูปแบบการเดินทาง บก-น้ำ

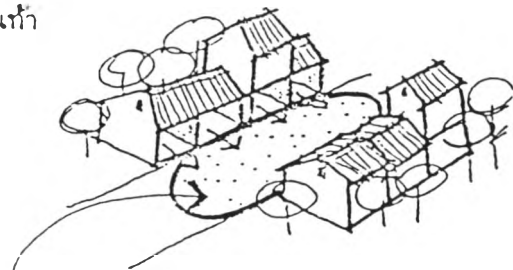

บริเวณของตัวถนนเอง

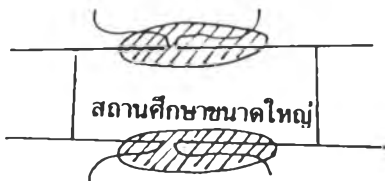
สะพานชั่วคราวเกิด
COMMUNICATION ที่ดีกว่า
เพราะใช้เฉพาะการเดินเท้า
ของคนและสัตว์พาหนะ

สะพานพรวรัฐ

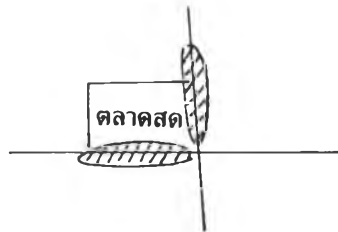
การปิดล้อมที่ว่าง (ENCLOSURE SPACE)
บริเวณถนนการค้าของเมือง

ทางเข้าออกของสถานศึกษาที่มีผู้คนพลุกพล่าน
ซึ่งเอื้อต่อการค้าขายสินค้าต่าง ๆ

สถานศึกษาขนาดใหญ่

พื้นที่ตลาดที่คับแคบและการเก็บค่าเช่าสถานที่ที่แพง
จนผู้ค้าส่วนหนึ่งต้องอาศัยพื้นที่ว่างโดยรอบ

ตลาดสด

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 20 ลักษณะทางกายภาพบางประการที่เอื้อต่อการพบปะของผู้คนและเกิดพื้นที่
การค้าในเมือง

ทางด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันออก ซึ่งเชื่อมติดต่อกับถนนท่าแพ ถนนช้างคลาน และบริเวณริมแม่น้ำปิง อันเป็นท่าเรือเก่า จุดบรรจบ แลกเปลี่ยนสินค้า และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางระหว่างการสัญจรทางบกกับทางน้ำในอดีต จึงมีผลทำให้เกิดพัฒนาการของพื้นที่ธุรกิจการค้าที่มีความหนาแน่นและความสำคัญมากกว่าในเขตกำแพงเมืองเก่าซึ่งส่วนใหญ่ถูกกำหนดไว้เพื่อพักอาศัยเสียมากกว่า

ถนนรอบเมืองและถนนสายหลักที่มุ่งออกจากตัวเมือง : ในปัจจุบันเมืองเชียงใหม่มีถนนลักษณะเป็นวงแหวนรอบเมืองเชียงใหม่เพียง 1 เส้นทาง และถนนสายหลักที่มุ่งออกจากตัวเมืองสู่ทิศทางต่าง ๆ อีก 8 เส้นทาง ไม่นับรวมอีก 2 เส้นทางที่ออกจากเมืองไปทางทิศตะวันตก โดยสิ้นสุดที่เชิงดอยสุเทพ ทำให้เกิดจุดตัดของโครงข่ายถนนขนาดใหญ่ที่สำคัญหลายแห่ง ซึ่งมีผลทำให้เมืองมีการขยายตัวในด้านธุรกิจการค้า และที่พักอาศัยไปในทิศทางดังกล่าวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ในตัวเมืองเริ่มมีความแออัดเพิ่มมากขึ้นของธุรกิจร้านค้าและที่พักอาศัยหนาแน่นขึ้น

การใช้ประโยชน์ที่ดินของเมือง : การใช้ประโยชน์ที่ดินของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันมีอยู่หลายประเภทที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดกลุ่มهابแร่แผงลอยขึ้นมา จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของเมืองเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2541 ที่ได้ออกสำรวจและจัดทำขึ้น พบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3 ประเภทใหญ่ ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดกลุ่มهابแร่แผงลอย คือ

- การใช้ประโยชน์ที่ดินของสถาบันราชการ และสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ เช่น โรงพยาบาล ค่ายทหาร สนามบิน โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถานที่ราชการอื่น ๆ สถานที่เหล่านี้เป็นแหล่งชุมนุมของผู้คนจำนวนมาก ย่อมมีความต้องการด้านสินค้าและบริการเป็นจำนวนมาก เกินกว่าที่ธุรกิจร้านค้าที่มีอยู่จะรองรับได้ จึงเป็นโอกาสของهابแร่แผงลอยที่จะเกิดขึ้นนั่นเอง แต่พื้นที่เหล่านี้บางแห่งก็มีลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งที่ไม่เอื้อต่อการค้าهابแร่แผงลอย จึงเป็นการยากที่จะเกิดกลุ่มهابแร่แผงลอยขึ้นมา

- การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ในอดีตที่อยู่อาศัยจะตั้งอยู่บริเวณในตัวเมือง จวบจนเมื่อมีความเจริญเข้ามา มีการเปลี่ยนพื้นที่เพื่อใช้ในธุรกิจการค้า และบริการมากขึ้น จึงมีแนวโน้มที่ย่านที่อยู่อาศัยจะกระจายออกไปสู่พื้นที่บริเวณโดยรอบ ซึ่งบางพื้นที่อาจจะยังไม่มีบริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพอเพียงเท่าที่ควร โดยเฉพาะสินค้าและบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน จึงเป็นโอกาสของการค้าهابแร่แผงลอยที่จะเกิดขึ้นในบริเวณชุมชนย่านพักอาศัยนั้น ๆ เพื่อสนองความต้องการของผู้คนในชุมชนนั่นเอง

- การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อธุรกิจการค้าและบริการ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้มีความหนาแน่นมากบริเวณย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมือง บริเวณถนนช้างคลาน ถนนท่าแพ และถนนช่างม่อซึ่งเป็นพื้นที่การค้าที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีต พื้นที่นั้นนอกจากจะเป็นแหล่งการค้าแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะบริเวณย่านการค้าไนท์บาซาร์บนถนนช้างคลาน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวยามราตรีของนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงเป็นโอกาสที่จะเกิดกลุ่มهابแร่แผงลอยขนาดใหญ่ขึ้นมาเพื่อจำหน่ายสินค้าและบริการแก่นักท่องเที่ยวเหล่านี้ ในขณะที่บริเวณย่านธุรกิจการค้าและ

บริการเริ่มจะมีความเบาบางลงเมื่อไกลออกไป โดยส่วนใหญ่จะพบตามสองฝั่งถนนสายหลักเท่านั้น ซึ่งกลุ่มหาบเร่แผงลอยที่พบในบริเวณนี้ก็จะมีความเล็กเล็กลง สินค้าและบริการก็จะแตกต่างกันออกไปตามขนาดและความสำคัญในพื้นที่การค้ำนั้นเอง

ชุมทางขนส่ง และตลาดสด : นอกจากการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ที่ตั้งของชุมทางขนส่ง (Node) ที่ตั้งและขนาดของตลาดสดที่กระจายอยู่ในเมืองเชียงใหม่ก็มีอิทธิพลต่อการเกิดกลุ่มหาบเร่แผงลอยขึ้นมาด้วยเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ทั้งสองเป็นแหล่งนัดพบและชุมนุมของประชาชนจำนวนมาก มีผู้คนพลุกพล่าน จึงเป็นโอกาสที่จะเกิดกลุ่มหาบเร่แผงลอยได้ง่าย โดยจะพบว่าบริเวณโดยรอบตลาดสดที่มีขนาดใหญ่ กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นจะมีจำนวนมาก และถ้าตลาดมีขนาดเล็ก กลุ่มหาบเร่แผงลอยก็จะมีจำนวนน้อยลงไปด้วย เป็นส่วนล้นทางด้านนอกเหนือกว่าที่ตลาดจะรับได้ ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลทางด้านที่ตั้งและสภาพของตลาดที่คับแคบ และเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจในเรื่องของค่าเช่าสถานที่เพื่อทำการค้า แต่ถ้าตลาดสดแห่งไหนมีการจัดการและควบคุมที่ดี โอกาสที่จะเกิดกลุ่มหาบเร่แผงลอยก็มีน้อยมากเช่นกัน

4.2.3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเมือง (Economic factor)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจหลาย ๆ ประการมีส่วนที่ทำให้เกิดรูปแบบการค้าหาบเร่แผงลอยขึ้นมา ที่พอจะมองเห็นได้ชัด คือความยากจนนั่นเอง ประชาชนจำนวนมากที่มีฐานะยากจนหรือมีรายได้ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่ายจำเป็นต้องชวนขายหารายได้เสริมเข้ามาเพื่อพยุงความอยู่รอดของครอบครัว การค้าหาบเร่แผงลอยนับเป็นรูปแบบการค้าประเภทหนึ่งที่มีขนาดเล็กในระบบการค้าและบริการของเมืองซึ่งผู้คนเหล่านี้นิยมประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว การค้าประเภทนี้มีบทบาทที่สำคัญในการกระจายสินค้าและบริการไปยังส่วนต่าง ๆ ของเมืองให้เป็นไปอย่างทั่วถึง มีผลต่อระบบกลไกของตลาดในเรื่องของราคาสินค้า คือช่วยพยุงราคาสินค้าไม่ให้สูงหรือว่าแพงจนเกินไป เกิดความเป็นธรรมต่อผู้บริโภค ผู้ค้าจะหาทำเลที่คิดว่าเหมาะสมและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดในการทำการค้า ส่วนใหญ่จะอาศัยพื้นที่บาทวิถี หรือที่โล่งว่างเอกชนในการประกอบการค้า โดยพยายามหลีกเลี่ยงการเสียค่าใช้จ่ายในการใช้สถานที่ เนื่องจากอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ไม่ได้มีรายได้มากมายเท่าไรนัก จึงไม่คุ้มกับการที่จะเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าสถานที่ที่มีราคาแพง ซึ่งเป็นผลให้เกิดกลุ่มการค้าหาบเร่แผงลอยกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงใหม่ ตามสถานที่ที่เป็นที่ว่างในรูปแบบต่าง ๆ ของเมือง

4.2.4 รูปแบบที่ตั้งกลุ่มหาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่ (Pattern)

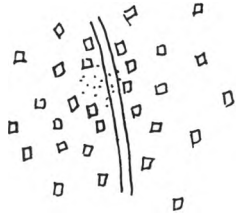
หาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะมีการรวมตัวเป็นย่านธุรกิจการค้าขนาดย่อยขึ้นมาในบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญในบริเวณต่าง ๆ ของเมือง ทั้งนี้กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นแต่ละแห่งก็จะมีบทบาทในด้านการค้าและการบริการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของทำเลที่ตั้ง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของประเภทสินค้าและบริการ ตลอดจนประเภทของผู้บริโภคที่มาใช้บริการ โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาสภาพหาบเร่แผงลอยจะสนใจกลุ่มหาบเร่แผงลอย 2 กลุ่มคือ กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่อยู่บริเวณโดยรอบตลาดสด และกลุ่มหาบเร่แผงลอยที่อยู่บริเวณ 2 ฝั่งถนนเท่านั้น แต่จากสภาพการกระจายของกลุ่มหาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน สามารถแบ่งย่อยตามลักษณะที่ตั้งที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างเมืองได้อีกเป็น 6 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1. กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนพักอาศัย โดยอาศัยทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดเด่นของชุมชน เช่น ตลาดในชุมชน หรือลานเอนกประสงค์ของชุมชน หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการสินค้าและบริการของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลด้านการคมนาคมที่ค่อนข้างลำบากในการเดินทางออกไปใช้บริการสินค้าในย่านธุรกิจการค้าหลักในเมือง และเพื่อความสะดวกสบายในการหาซื้อสินค้า สินค้าที่จำหน่ายมีทั้งประเภท Unprocessed food , Semiprocessed food และ Prepared food

ประเภทที่ 2. กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณสถานศึกษาขนาดใหญ่และสถานที่ราชการ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงเรียน โรงพยาบาล ศาลจังหวัด เป็นต้น หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะจำหน่ายสินค้าจำพวกอาหารสำเร็จรูป (Prepared food) สามารถรับประทานได้ทันที มุ่งให้สินค้าและบริการกับนักศึกษา นักเรียน ข้าราชการ และประชาชน ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว

ประเภทที่ 3. กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณโดยรอบ Node ขนาดเล็กของเมือง เช่น ตลาดสดขนาดเล็ก และสถานีขนส่ง หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้จะมีการรวมตัวเกิดขึ้นบริเวณโดยรอบสถานที่ดังกล่าวเนื่องจากเป็นแหล่งที่มีผู้คนพลุกพล่าน โดยให้บริการสินค้าที่มีความหลากหลายและนอกเหนือไปจากที่ตลาดสดมี ราคาถูก และมีความสดกว่า สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นประเภท Unprocessed food เสียเป็นส่วนมาก ในขณะที่สินค้าประเภทอื่น ๆ มีไม่มากนัก

ประเภทที่ 4. กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณทางออกของเมืองในทิศทางต่าง ๆ เช่น ตามตลาดสดขนาดเล็ก หรือทางแยกขนาดใหญ่บริเวณชานเมือง ซึ่งจะเป็นทางผ่านของการคมนาคมที่จะเดินทางออกสู่พื้นที่ชานเมืองที่อยู่ไกลออกไป กลุ่มหาบเร่แผงลอยนี้ส่วนใหญ่จะจำหน่ายสินค้าประเภท Prepared food และ Semiprocessed food ซึ่งเป็นประเภทสินค้าที่ผู้บริโภคที่ต้องเดินทางออกสู่ชานเมืองสามารถเลือกซื้อและใช้บริการได้ในเวลาอันรวดเร็ว และไม่ยุ่งยากในการประกอบอาหาร เนื่องจากความเร่งด่วนในการเดินทาง หรือการทำงานหนักในเมือง จนไม่มีเวลามาทุงหาอาหารในแต่ละวัน หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอาศัยทำเลที่ตั้งตามบริเวณตลาดสดหรือบริเวณทางแยกขนาดใหญ่ของเมืองในทิศทางที่เดินทางสู่พื้นที่ชานเมืองโดยรอบเป็นกลุ่มการค้าที่อยู่ไกลจากตัวเมืองมากกว่ากลุ่มหาบเร่แผงลอยประเภทอื่น ๆ

กลุ่มหาบเร่แผงลอยในบริเวณชุมชนพักอาศัย

กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณสถานศึกษาขนาดใหญ่

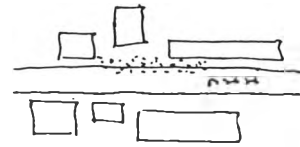
กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณตลาดสดขนาดเล็ก

กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณทางออกของเมืองในทิศทางต่าง ๆ

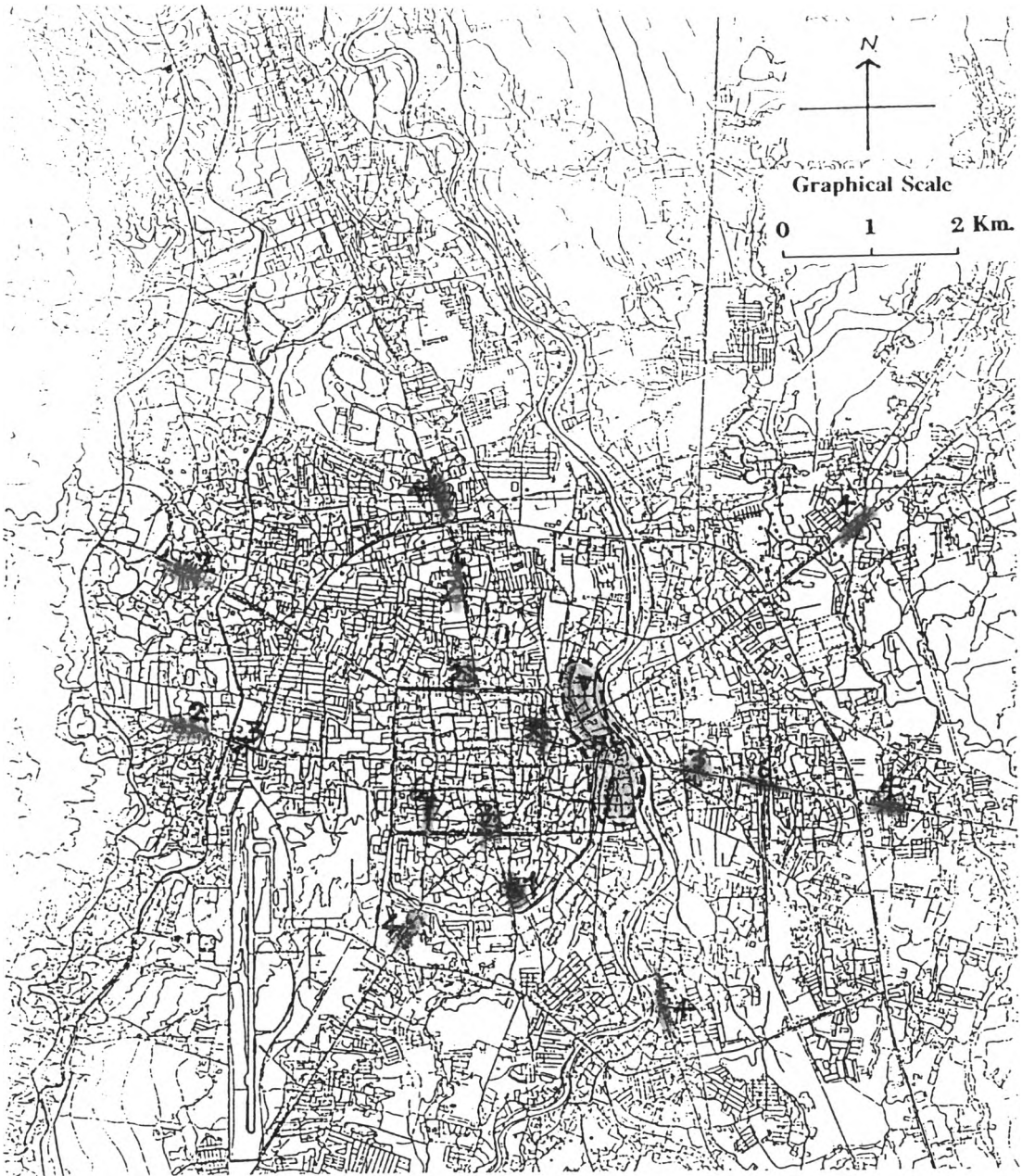

กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง

กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณริมถนนสายต่าง ๆ ในเมือง

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 21 รูปแบบที่ตั้งของกลุ่มหาบเร่แผงลอย

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่

แผนที่ 32 ที่ตั้งการจำหน่ายแผงลอยเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2541 แยกตามกลุ่มของรูปแบบการจำหน่ายแผงลอยแต่ละประเภท

สัญลักษณ์

- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณชุมชนพักอาศัย
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณสถานศึกษาขนาดใหญ่และสถานที่ราชการ
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณโดยรอบตลาดสดขนาดเล็กรของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณทางออกของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณริมถนนภายในเมือง

ประเภทที่ 5. กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านธุรกิจการค้าและบริการของเมือง เช่น บริเวณย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมือง แหล่งท่องเที่ยว และตลาดสดขนาดใหญ่ของเมือง เป็นต้น หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก ให้สินค้าและบริการที่มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามที่ตั้งของกลุ่ม เช่น หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food จะพบมากบริเวณตลาดสดขนาดใหญ่ของเมือง ในขณะที่หาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้า Nonfood จะพบมากบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยามราตรีของเมือง

หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้มีส่วนที่ทำให้ธุรกิจร้านค้าในบริเวณดังกล่าวมีความคึกคัก และได้รับผลประโยชน์ด้านการค้าไปด้วย เป็นการผสมปนเปของระบบการค้า 2 ระบบ ที่มีความหลากหลาย เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้บริโภคและตัวผู้ค้าเอง นอกจากนี้ยังทำให้เมืองมีความคึกคักมีชีวิตชีวา ตลอดทั้งวัน เกิดเป็นเสน่ห์ที่น่าดูอีกอย่างหนึ่งของเมือง

ประเภทที่ 6. หาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณริมถนนสายต่าง ๆ ของเมือง หาบเร่แผงลอยกลุ่มนี้จะกระจายอยู่ทั่วไปตามถนนสายต่าง ๆ ภายในเมือง มีขนาดการรวมกลุ่มไม่ใหญ่นัก มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนหาบเร่แผงลอยที่ละน้อยจนเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ สินค้าที่จำหน่ายจะเป็นสินค้าประเภท Prepared food และ Semiprocessed food เสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากสามารถเลือกซื้อและใช้บริการได้ในเวลาอันรวดเร็ว มุ่งให้บริการสำหรับผู้เดินทางผ่านไปมา และผู้คนที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียง

4.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างหาบเร่แผงลอยกับความหนาแน่นของประชากร

ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างหาบเร่แผงลอยกับความหนาแน่นของประชากรครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient) โดยมีสมมุติฐานว่า “หาบเร่แผงลอยจะเพิ่มขึ้นตามความหนาแน่นของประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น”

การวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสอง ในที่นี้ได้แก่ความหนาแน่นของประชากร และความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอย

$$\text{ความหนาแน่นของประชากร} = \frac{\text{จำนวนประชากร (คน)}}{\text{พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)}}$$

$$\text{ความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอย} = \frac{\text{จำนวนหาบเร่แผงลอย (ราย)}}{\text{พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)}}$$

โดยหนึ่งหน่วยพื้นที่ในที่นี้จะใช้เป็นรายตำบล เนื่องจากมีการสำรวจและบันทึกจำนวนประชากรไว้เป็นหลักฐานตามทะเบียนราษฎรไว้ค่อนข้างจะแน่นอนและสามารถเชื่อถือได้ และก่อนที่จะวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ของหาบเร่แผงลอย และความหนาแน่นของประชากรนั้น จะกล่าวถึงความหนาแน่นของประชากรและความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยเสียก่อน

ความหนาแน่นของประชากร

จากข้อมูลจำนวนประชากรในเขตเมืองเชียงใหม่ พบว่า เขตเมืองชั้นในมีความหนาแน่นของประชากรมากถึง 6,732 คน/ตารางกิโลเมตร ในขณะที่เขตเมืองชั้นนอกมีความหนาแน่นของประชากรเพียง 1,134 คน/ตารางกิโลเมตรเท่านั้น

โดยตำบลศรีภูมิมีความหนาแน่นของประชากรสูงสุด 11,974 คน/ตารางกิโลเมตร รองลงไปได้แก่ ตำบลพระสิงห์ 9,635 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลช้างม่อย 8,619 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลหายยา 7,341 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลช้างคลาน 6,519 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลวัดเกต 3,684 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลหนองหอย 2,343 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลป่าตัน 2,126 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลหนองป่าครั่ง 2,002 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลฟ้าฮ่าม 1,986 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลท่าศาลา 1,670 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลป่าแดด 1,363 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลช้างเผือก 1,149 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลสันแม่เหิยะ 899 คน/ตารางกิโลเมตร ตำบลสุเทพ 813 คน/ตารางกิโลเมตร และตำบลสันผีเสื้อ 565 คน/ตารางกิโลเมตร

ความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอย

จากข้อมูลจำนวนหาบเร่แผงลอยที่ได้จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ในตำบลช้างม่อยมีความหนาแน่นของจำนวนหาบเร่แผงลอยสูงสุด 757.46 ราย/ตารางกิโลเมตร รองลงมาคือตำบลพระสิงห์ 228.80 ราย/ตารางกิโลเมตร และตำบลช้างคลาน 159.68 ราย/ตารางกิโลเมตรตาม

การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient)

สูตร

r = ค่าแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว คือหาบร่แ่งลยและความหนาแน่นของประชากร

N = จำนวนค่าบร่แ่งลยในศคคอำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในนี้มีค่าเท่ากับ 16

X = ความหนาแน่นของประชากร

Y = ความหนาแน่นของหาบร่แ่งลย

การตีความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยทั่วไปเป็น พิจาวณลยหาว่า r ถ้า

$r = + 0.00$ ถึง $+ 0.20$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันน้อยมาก

$r = + 0.20$ ถึง $+ 0.40$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันค่อนข้างต่ำ

$r = + 0.40$ ถึง $+ 0.70$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันพอประมาณ

$r = + 0.70$ ถึง $+ 1.00$ แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันสูงมาก

ตารางที่ 20 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนหาบร่แ่งลยกับความหนาแน่นของประชากร พ.ศ.2541

ตำบล	พื้นที่ (ตร. กม.)	ความหนาแน่นของประชากร (X)	จำนวนหาบร่แ่งลย	ความหนาแน่นของหาบร่แ่งลย (Y)	XY	X ²	Y ²
1. พระสิงห์	1.25	9635.20	286	228.80	2204533.76	92837079.04	52349.44
2. ศรีภูมิ	2.84	11974.30	272	95.77	1146833.96	143383759.30	9172.78
3. ช้างม้อย	1.34	8618.66	1015	757.46	6528310.87	74281243.60	573749.72
4. ช้างกลาง	3.72	6518.82	594	159.68	1040907.91	42494977.74	25496.88
5. หาเดา	2.09	7340.67	102	48.80	358252.79	53885433.94	2381.81
6. วัฒตุ	7.06	3683.99	141	19.97	73575.52	13571814.25	398.87
7. ป่าแดด	10.89	1363.45	0	0.00	0.00	1859003.29	0.00
8. แม่พืระ	14.65	898.84	0	0.00	0.00	807912.61	0.00
9. หนองป่าครัง	4.08	2002.21	28	6.86	13740.63	4008828.40	47.10
10. พื้ออำ	3.39	1985.84	0	0.00	0.00	3943563.32	0.00
11. สันตื้นอ	12.98	564.79	0	0.00	0.00	318989.99	0.00
12. หนองหอย	5.84	2342.81	17	2.91	6819.82	5488750.35	8.47
13. ท่าตากา	6.88	1606.98	0	0.00	0.00	2582374.26	0.00
14. ฤเทพ	39.09	813.40	329	8.42	6846.00	661627.63	70.84
15. ช้างเผือก	32.09	1149.39	91	2.84	3259.42	1321102.74	8.04
16. ป่าตัน	4.16	2126.20	0	0.00	0.00	4520734.62	0.00
รวม	152.35	62625.54895	2875	1331.52	11383080.68	445967195.07	663683.95

98742357.53

168602448

$r = 0.59$

ลำดับ โดยพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของจำนวนหาบเร่แผงลอยน้อย ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณรอบนอก แถบชานเมืองเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่บริเวณเขตเมืองชั้นใน มีความหนาแน่นของจำนวนหาบเร่แผงลอยสูง

จากการคำนวณค่าสหสัมพันธ์จะเห็นได้ว่าหาบเร่แผงลอยกับความหนาแน่นของประชากร มีความสัมพันธ์กัน โดยแปรตามกันพอประมาณ กล่าวคือ ถ้าบริเวณใดมีความหนาแน่นของประชากรสูง ก็จะมีมีความหนาแน่นของจำนวนหาบเร่แผงลอยสูงไปด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่าจำนวนหาบเร่แผงลอยจะเพิ่มขึ้นตามความหนาแน่นของประชากร ดังจะเห็นได้จากในเขต ตำบลศรีภูมิ ตำบลพระสิงห์ ตำบลช้างม่อยและตำบลช้างคลาน ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรสูง และมีความหนาแน่นของจำนวนหาบเร่แผงลอยสูงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลช้างม่อย ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรสูงเป็นอันดับที่ 3 มีความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยสูงที่สุด ซึ่งอาจเนื่องมาจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นย่านธุรกิจการค้าและบริการที่มีความเก่าแก่ และมีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งเป็นที่ตั้งตลาดสดขนาดใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ถึง 2 แห่ง คือ ตลาดวโรรส-ตันลำไย และตลาดเมืองใหม่ และเป็นที่ตั้งของย่านการค้าไนท์บาซาร์บนถนนช้างคลาน ย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมืองที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ ในตำบลช้างคลาน อันเป็นสถานที่ที่มีประชากรหมุนเวียนเป็นปริมาณมาก ซึ่งบริเวณใดก็ตามที่มีประชากรมาก ย่อมมีความต้องการในสินค้าและบริการมากขึ้นด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าในพื้นที่ตำบลอื่น ที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่าจะเกิดหาบเร่แผงลอยน้อยด้วยเสมอไป เพราะแต่ละพื้นที่ไม่ได้มีประชากรกระจายอย่างสม่ำเสมอทั่วทั้งพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ในตำบลสุเทพ มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณเชิงดอยสุเทพ ถนนห้วยแก้ว และบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เท่านั้น เมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งตำบลที่กว้างใหญ่ มีความหนาแน่นของประชากรน้อยมาก แต่กลับมีจำนวนและความหนาแน่นของหาบเร่แผงลอยสูงกว่าบางพื้นที่ที่มีความหนาแน่นประชากรมากกว่า

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหาบเร่แผงลอยกับความหนาแน่นของประชากรนั้น แสดงให้เห็นว่าบริเวณใดที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นก็มีแนวโน้มที่จะเกิดหาบเร่แผงลอยมาก อย่างไรก็ตาม ความหนาแน่นของประชากรมิใช่เพียงปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลต่อจำนวนและการกระจายของกลุ่มการค้าหาบเร่แผงลอย แต่ยังมีปัจจัยหรือองค์ประกอบอื่น เช่น ปัจจัยทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านทำเลที่ตั้งของพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายการคมนาคม ที่ตั้งตลาดสด สถานีขนส่ง และปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การลงทุน วัฒนธรรมของเมือง ฯลฯ ที่เชื่อว่ามีอิทธิพลด้วยเช่นกัน

4.3 ข้อวิเคราะห์ชีวิตหาบเร่แผงลอยกับชีวิตเมืองเชียงใหม่

4.3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของการค้าหาบเร่แผงลอย

การค้าหาบเร่แผงลอยถือได้ว่าเป็นรูปแบบการค้าที่มีความเป็นมาตั้งแต่อดีตที่ยังคงให้พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน แม้รูปแบบและลักษณะจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่เดิมนั้นระบบเศรษฐกิจการค้าของเมืองนอกจากจะเป็นระบบการค้าขายระหว่างเมืองซึ่งมีเจ้าเมืองเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงแล้ว ระบบการค้าเพื่อยังชีพของชาวบ้านก็มีผลต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองโดยตรงเช่นกัน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งบางพื้นที่ผลิตไม่ได้ หรือผลิตไม่เพียงพอ ขณะที่บางพื้นที่มีผลผลิตมาก การกระจายผลผลิตไปตามแหล่งที่ขาดแคลน จึงทำให้ทุกท้องถิ่นมีความพอดี ระบบนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อชุมชนในหุบเขา ซึ่งผลิตสิ่งของแตกต่างกัน เกิดในรูปของการติดต่อตลาดนัดตามสถานที่ต่าง ๆ หมุนเวียนกันไป ทั้งที่เมืองเชียงใหม่เอง หรือเมืองอื่น ๆ ต่างก็ล้วนแต่พึ่งพาระบบนี้ การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ซึ่งแต่ละคนมีฐานะเป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชีวิตสังคมเมืองในอดีต

ปัจจุบันสภาพการค้าหาบเร่แผงลอยได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปมาก โดยเฉพาะในแง่ของวัตถุประสงค์ทางการค้า เริ่มที่จะเป็นรูปแบบของการหากำไรเพิ่มมากขึ้นกว่าการอยู่เพื่อยังชีพ เช่นในอดีต ข้อมูลตัวเลข หรือสถิติรายได้และการเงินของสภาพเศรษฐกิจของการค้าหาบเร่แผงลอยค่อนข้างจะยากลำบากในการจัดเก็บ เนื่องจากต้องใช้เวลา และงบประมาณในการจัดเก็บเป็นจำนวนมาก แม้จะไม่มีงบบันทึกไว้ แต่จากการสำรวจถึงจำนวนปริมาณผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะที่ผ่านมา และปริมาณประชาชนที่ใช้บริการที่มีเป็นจำนวนมาก ก็พอจะอนุมานได้ว่าการค้าหาบเร่แผงลอยเป็นรูปแบบการค้าที่มีส่วนสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเมือง โดยเฉพาะเศรษฐกิจของผู้ค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและปานกลาง ให้มีโอกาสรับส่วนหนึ่งของการหมุนเวียนของกระแสเงินของประชาชน เพื่อที่ตัวเขาเองจะมีทุนทรัพย์ในการต่อสู้และเลี้ยงชีวิตในสังคมเมืองในปัจจุบันต่อไปได้ ซึ่งจากการสอบถามกับผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในเมืองเชียงใหม่จำนวนหนึ่งพบว่ารายได้ที่ได้รับจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของกลุ่มหาบเร่แผงลอยในแต่ละประเภทและประเภทสินค้าที่จำหน่าย กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่ค่อนข้างจะมีรายได้ต่ำสุดได้แก่กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่จำหน่ายสินค้าประเภท Unprocessed food จำพวก อาหารสด ผัก และผลไม้สด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารายย่อยขนาดเล็กและมีปริมาณสินค้าจำหน่ายแต่ละวันไม่มากนัก และผู้ค้าที่จำหน่ายสินค้าเร่ไปตามถนน เช่น ไอศกรีม ผลไม้สด เป็นต้น จะมีรายได้อยู่ระหว่าง 150-300 บาทในแต่ละวัน ขณะที่กลุ่มหาบเร่แผงลอยที่มีรายได้สูงสุดจะเป็นกลุ่มหาบเร่แผงลอยในบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง โดยเฉพาะที่แหล่งท่องเที่ยวของเมือง คือ ย่านการค้าไนท์บาซาร์ ซึ่งจำหน่ายสินค้า Nonfood จำพวกของที่ระลึก สินค้าพื้นเมืองและสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่าบางรายมีรายได้สูงสุดอยู่ระหว่าง 1,500-3,000 บาทในแต่ละวัน ซึ่งเป็นรายได้ที่ค่อนข้างสูงมาก เมื่อเทียบกับรายได้จากอาชีพอื่น ซึ่งรายได้ของพวกเขาในระดับนี้ เมื่อหักลบกับ

เงินลงทุนแล้ว แม้ว่าในบางวันอาจจะได้น้อยลงหรือมากขึ้น แต่ดูเหมือนอาชีพนี้จะเป็นโอกาสเดียวที่พวกเขาสามารถจะไขว่คว้าเอาไว้ได้ เพื่อความอยู่รอดในการต่อสู้ชีวิตของพวกเขาเอง

ขณะเดียวกันการค้าหาบเร่แผงลอยที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนก็มีผลก่อให้เกิดรูปแบบสังคมที่มีลักษณะเฉพาะในหมู่ผู้ค้าขึ้นมา แม้จะเป็นสังคมขนาดเล็ก แต่ก็แฝงถึงวิถีชีวิตและการเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ ซึ่งคนภายนอกหรือประชาชนทั่วไปอาจไม่ทราบ จากการสำรวจพบว่าในกลุ่มของผู้ค้ามีวิถีชีวิตที่น่าสนใจที่ค่อนข้างหลากหลาย ยกตัวอย่าง เช่น การหมุนเวียนเงินตราและสิ่งของระหว่างกลุ่มผู้ค้าด้วยกันในแต่ละวัน คล้ายระบบการเล่นแชร์ แต่จะเปลี่ยนเป็นสินค้าที่จำหน่ายแทน หมุนเวียนกันไปในกลุ่มผู้ค้าด้วยกัน เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในหมู่ผู้ค้าเอง การเกิดสังคมของระบบการหมุนเวียนเงินด้วยระบบเงินผ่อนของบรรดาผู้ค้า นั่นคือการปล่อยเงินสดให้กู้ยืมด้วยระบบสินเชื่อของนายทุนบางกลุ่ม ด้วยการให้บรรดาผู้ค้ากู้ยืมเงินมาลงทุนทำการค้าขาย หรือต้องการใช้เงินเร่งด่วนในยามจำเป็น และฉุกเฉิน ที่พบเห็นมีตั้งแต่รายละ 1,000-20,000 บาท และส่งคืนเป็นรายวัน ๆ ไป บวกกับดอกเบี้ยซึ่งที่สำรวจพบจะอยู่ประมาณร้อยละ 10 ต่อเดือน โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ใช้ความเชื่อถือที่มีอยู่ในสังคมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยด้วยกันเป็นประกัน ซึ่งผู้ค้าส่วนใหญ่ก็ยอมรับกับข้อเสนอดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มของบรรดาผู้ค้าในบางพื้นที่ เพื่อควบคุมดูแลในกลุ่มผู้ค้าด้วยกันเอง ตลอดจนวิถีชีวิตและการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ที่น่าสนใจซึ่งบางคนอาจยังไม่ทราบอีกมากแฝงอยู่ในสังคมนี้

4.3.2 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหาบเร่แผงลอยกับเมืองเชียงใหม่

การค้าหาบเร่แผงลอยเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีมาแต่ช้านานอยู่คู่กับเมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่เริ่มก่อรูปเมื่อ พ.ศ. 1839 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการค้าประเภทนี้กับเมืองมีอยู่มากมายหลายแง่มุม ได้แก่

4.3.2.1 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองกับรูปแบบและพื้นที่การค้า

จากลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองตั้งที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้วว่า ได้ให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องทิศเป็นสำคัญ โดยจะเห็นได้ว่าทิศเหนือซึ่งถือว่าเป็นทิศมงคล จะมีการตั้งถิ่นฐานของที่อยู่อาศัยหนาแน่น ดังนั้นพื้นที่การค้าจึงมีความหนาแน่นในบริเวณด้านทิศเหนือของตัวเมือง และด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นประตูหน้าเมืองที่สำคัญ อันเป็นแหล่งพักอาศัยของบรรดาพ่อค้าที่มาจากต่างถิ่น ในขณะที่ทิศใต้มีสภาพเป็นที่ลาดต่ำ ตามความเชื่อถือว่าไม่เป็นมงคล จึงมีการตั้งถิ่นฐานและสภาพการค้าเบาบาง และทิศตะวันตกมีสภาพเป็นป่าเขา ไม่เหมาะกับการตั้งถิ่นฐานและทำการค้า

โดยพบว่าในอดีตนั้น การตั้งถิ่นฐานกับสภาพการค้าของเมืองอาจเกิดควบคู่กันไป ใน 2 รูปแบบด้วยกัน คือ

รูปแบบที่ 1 เกิดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนขึ้นก่อนในทิศที่เป็นมงคลแล้วจึงเกิดสภาพการค้าของชุมชนตามมา เช่น ทางด้านทิศเหนือของตัวเมือง ได้เกิดกาดกลางเวียงกินพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง ตั้งแต่บริเวณแยกกลางเวียงจนถึงบริเวณประตูหัวเวียงทางทิศเหนือ

รูปแบบที่ 2 ปัจจัยทางด้านสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการค้าระหว่างเมืองเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดพื้นที่การค้าขึ้นก่อนการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เช่น ทางด้านตะวันออกของเมือง บริเวณท่าหน้าปิงซึ่งเป็นเส้นทางการค้าระหว่างเมืองที่สำคัญในอดีต เกิดเป็นแหล่งพื้นที่การค้าริมน้ำขนาดใหญ่ก่อนที่การตั้งถิ่นฐานจะตามมาในภายหลัง

แต่ในปัจจุบันนั้นการเกิดพื้นที่การค้ากับการตั้งถิ่นฐานนั้นจะเป็นไปในรูปแบบแรกเสียมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ ประการ เช่น ความแออัดของที่พักอาศัยในเมือง ทำให้ผู้คนส่วนหนึ่งต้องหาที่พักอาศัยบริเวณนอกเมือง ประกอบกับปัจจุบันมีระบบการคมนาคมขนส่งที่ทันสมัย รวดเร็ว ไม่เป็นอุปสรรคในการเดินทาง และที่สำคัญคือความเชื่อของบุคคลในเรื่องทิศทางและความเป็นมงคลของการตั้งถิ่นฐานได้ลดความสำคัญลง ความคิดความเชื่อสมัยใหม่ในปัจจุบันได้ลบเลือนความเชื่อเก่า ๆ ไปแทบหมดสิ้น ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการสร้างระบบโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมโยงภายในเมืองและพื้นที่ชานเมือง การตั้งถิ่นฐานจะเกิดขึ้นหนาแน่นตามมาในระยะเวลาอันรวดเร็ว และแน่นอนว่าจะเกิดพื้นที่การค้าตามมาอย่างแน่นอน แต่จะเป็นการพัฒนาจากพื้นที่การค้าเล็ก ๆ และขยายใหญ่ขึ้นตามการเติบโตของชุมชนในที่สุด

อีกทั้งรูปแบบการค้าได้มีการพัฒนาจากอดีตเป็นอย่างมาก ดังเช่นที่ได้กล่าวถึงมาก่อนหน้านี้แล้วว่า ในอดีตสภาพการค้าในเมืองเชียงใหม่เป็นไปอย่างเรียบง่าย เป็นการค้าเพื่อยังชีพเท่านั้น ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้จากธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งน่าจะเป็นรูปแบบของการค้าหาบเร่แผงลอยในยุคแรก ๆ ที่ให้บริการกับผู้คนที่ผ่านไปมาและอยู่อาศัยในละแวกใกล้เคียงเท่านั้น เป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่เรียบง่ายในอดีต ต่อมาเมื่อมีความเจริญเข้ามา ผู้คนมากขึ้น ปริมาณและรูปแบบของการค้าก็เริ่มเปลี่ยนไป จากสภาพการค้าเล็ก ๆ ได้เติบโตและขยายใหญ่ขึ้นจนเป็นพื้นที่การค้าขนาดใหญ่ เพื่อจะสามารถรองรับและให้บริการแก่ประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นได้อย่างทั่วถึง มีความแตกต่างกันในวัตถุประสงค์ รูปแบบ และอุปกรณ์ ซึ่งในปัจจุบันนี้แม้จะเกิดรูปแบบการค้าแบบใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ร้านค้าที่อยู่ในรูปของอาคารและตึกแถว ซูเปอร์มาร์เก็ต มินิมาร์ท แต่ความสำคัญของหาบเร่แผงลอยก็ยังคงมีอยู่มากในปัจจุบัน แม้รูปแบบอาจจะเปลี่ยนไปบ้างตามกระแสวัฒนธรรม และความเติบโตของเมือง ดังจะเห็นได้ชัดเจนว่ามีหาบเร่แผงลอยกระจายอยู่ทั่วไปในเมือง โดยเฉพาะตามสถานที่ที่มีความหนาแน่นของผู้คน และตามพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ

4.3.2.2 การพึ่งพาระหว่างผู้บริโภคกับหาบเร่แผงลอย

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับหาบเร่แผงลอยเป็นไปในลักษณะต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขของตนเอง ซึ่งพอจะแยกถึงสาเหตุและความจำเป็นของแต่ละฝ่ายได้ คือ

4.3.2.2.1 เนื่องจากความคล่องตัวในการซื้อสินค้าและใช้บริการของผู้บริโภค โดยจากสภาพเมืองเชียงใหม่โดยทั่วไปนั้น พื้นที่การค้าที่จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน หากไม่นับรวมถึงการค้าหาบเร่แผงลอย จะพบว่า มีเพียงไม่กี่ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- ตลาด
- ห้างสรรพสินค้า
- ร้านค้าย่อย

ซึ่งทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นการค้าที่มีไม่มากนักในเมือง แม้ที่ตั้งจะอยู่กระจายตามส่วนต่าง ๆ ของเมือง แต่ก็มีจำนวนน้อย ให้บริการไม่ทั่วถึง มีสินค้าและบริการที่แตกต่างกันออกไปทั้งในประเภทสินค้า ราคา และการให้บริการ โดยห้างสรรพสินค้ามีวัตถุประสงค์ในการจำหน่ายสินค้าและบริการให้กับคนในทุกระดับ แต่จะเน้นกับผู้ที่มียาได้และฐานะที่ดีเป็นลูกค้าสำคัญ สินค้ามีราคาแพง ฟุ่มเฟือย แต่จะให้การบริการที่ดี ในขณะที่ตลาดนั้นมีสินค้าที่จำกัดลงมา ส่วนใหญ่เป็นพวกของใช้ในชีวิตประจำวัน สินค้าฟุ่มเฟือยไม่ค่อยมี ราคาขึ้นอยู่กับกลไกของตลาด และการให้บริการมีลักษณะเป็นกันเองกับลูกค้า สามารถต่อรองราคาได้ในสินค้าบางประเภท เช่น สินค้าเกษตรกรรม ส่วนร้านค้าย่อยจะมุ่งให้บริการกับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงหรือละแวกนั้นเป็นส่วนใหญ่ เป็นสินค้าทั่วไปที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยทั้ง 3 ประเภทนี้มีลักษณะที่สำคัญเหมือนกันคือ เป็นการค้าที่ตั้งอยู่กับที่เป็นการถาวร ไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปมาได้ ลูกค้าหรือประชาชนที่จะซื้อสินค้าและบริการต้องเป็นฝ่ายเดินทางไปหาเอง ซึ่งอาจประสบกับปัญหาความคล่องตัวในการเดินทาง ทั้งในเรื่องของเวลา สภาพการจราจรที่แออัด และความสะดวกสบาย

ในขณะที่หาบเร่แผงลอยเองก็มีสินค้าและบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเช่นกัน ราคาถูกกว่า สดกว่า มีความหลากหลายของสินค้ามากกว่า สามารถต่อรองราคาได้ และที่สำคัญคือพบเห็นอยู่ทั่วไปตามถนนและสถานที่ชุมชนสำคัญ ๆ เคลื่อนที่ย้ายไปมาได้สะดวก ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าและบริการได้ง่าย สะดวก เมื่อเทียบกับการเดินทางไปยังห้างสรรพสินค้าหรือตลาดเพื่อซื้อสินค้าเพียงไม่กี่ชนิด โดยเฉพาะสินค้าจำพวกอาหารสำเร็จรูป ที่พบเป็นจำนวนมาก และกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของเมือง ผู้บริโภคหาซื้อได้ง่าย ไม่เสียเวลาในการเดินทางมากนัก กล่าวได้ว่า “ก้าวออกจากบ้านก็หาซื้อของรับประทานได้ทันที” นับเป็นความสะดวกที่ผู้บริโภคพอใจมากเป็นอย่างยิ่ง

4.3.2.2.2 ความจำเป็นในเรื่องค่าครองชีพในปัจจุบัน จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ค่าครองชีพของประชาชนนับว่าสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่รายได้ขยับตัวขึ้นน้อยมาก และจากช่วงวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540-2541 ที่ผ่านมา จากนโยบายลดค่าเงินบาทของรัฐบาล ทำให้ชาวของเครื่องใช้และสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้ปรับราคาสูงขึ้นอย่างมาก หนทางออกของประชาชนที่มีรายได้น้อยและปานกลางส่วนใหญ่ คือ การเสาะหาสินค้าและบริการที่ราคาไม่แพงมากเกินไปที่พวกเขาสามารถจะยอมรับได้ แหล่งสินค้าและบริการที่

ว่านี่ที่สำคัญก็คือสินค้าและบริการจากหาบเร่แผงลอยนั่นเอง เนื่องจากสินค้ามีราคาถูกกว่า สด และคุณภาพดีกว่าสินค้าในห้างใหญ่ ๆ เสียอีก

ปัจจุบันจำนวนการค้าหาบเร่แผงลอยได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งในเรื่องของพื้นที่การค้าและจำนวนผู้ค้า ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ได้หันมาใช้จ่ายอย่างประหยัดมากขึ้น ซึ่งสินค้าและบริการที่ได้จากหาบเร่แผงลอยสามารถเข้ามาช่วยสนับสนุนความเป็นอยู่ในยุคเศรษฐกิจถดถอยในปัจจุบันได้มาก ช่วยให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยและปานกลางสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในภาวะสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังย่ำแย่ได้ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันวิกฤติทางเศรษฐกิจทำให้ผู้คนเกิดภาวะตกงาน ว่างงานเป็นจำนวนมาก จึงเกิดแรงผลักดันให้เกิดผู้ค้ารายย่อยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอีกด้วย

4.3.2.2.3 ความจำเป็นในวิถีการดำรงชีวิต ในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมา การเติบโตของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนต้องชวนชายทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว บางครั้งต้องทำงานหนักตลอดทั้งวัน จนอาจไม่มีเวลาในการจัดเตรียมหุงหาอาหารเพื่อรับประทานเอง โดยเฉพาะประชาชนส่วนหนึ่งที่ทำงานเป็นพนักงาน ลูกจ้าง ห้างร้านและบริษัทต่าง ๆ แทบไม่มีเวลาในการจัดเตรียมหุงหาอาหาร โดยเฉพาะมือกลางวันซึ่งเป็นเวลาเร่งด่วน และมีมือเย็นหลังกลับจากการทำงาน ผู้คนส่วนนี้ใช้เวลาส่วนใหญ่กับการทำงานโดยไม่นึกถึงการหุงหาอาหารในแต่ละมื้อ เพราะจะมุ่งใช้บริการอาหารสำเร็จรูปที่ปรุงเสร็จพร้อมรับประทานจาก food center ของห้างสรรพสินค้า และร้านค้าที่ขายอาหารทั่วไปในเรื่อง หรือแม้กระทั่งจากร้านค้าหาบเร่แผงลอยตามริมถนนภายในเมือง โดยเฉพาะในตอนเย็นหลังเลิกงาน ผู้คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะใช้บริการร้านอาหารที่เป็นหาบเร่แผงลอยตามริมถนนที่พบเป็นจำนวนมากในเมือง ซึ่งคอยให้บริการกับผู้คนที่ไม่ค่อยมีเวลาในการหุงหาอาหาร หรือประชาชนทั่วไปที่อยากเปลี่ยนรูปแบบของการบริโภค ซึ่งอาจจะเบื่อกับจะทำอาหารรับประทานเอง หันมาหาซื้ออาหารสำเร็จรูปดีกว่า เป็นการเปลี่ยนรสชาติ เปลี่ยนบรรยากาศ เพื่อความไม่ซ้ำซาก จำเจในชีวิต

ซึ่งถือได้ว่าหาบเร่แผงลอยมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้บริการแก่ประชาชนที่ไม่มีเวลา ต้องทำงาน และเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในบทบาทและตามความพอใจของตนเอง เป็นทางเลือกหนึ่งของผู้บริโภคในการตัดสินใจในการดำรงชีพในแต่ละวันของตนเอง สำหรับเมืองเชียงใหม่ที่มีผู้คนจำนวนมากที่ใช้ชีวิตเช่นนี้ ทั้งผู้ที่ทำงาน หรือแม้แต่ นักเรียน นักศึกษาที่มีเป็นจำนวนมาก ทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองและตามชานเมือง ดังจะเห็นได้จากจำนวนของประชาชนที่ออกมาใช้บริการในตอนกลางวันและตอนเย็นที่มีจำนวนมาก และจากจำนวนร้านค้าหาบเร่แผงลอยที่มีจำนวนมากขึ้นตามบาทวิถี ทางเดินริมถนน Node สำคัญของเมือง และย่านการค้าสำคัญ ๆ ของเมืองเชียงใหม่ในขณะนี้

4.3.2.3 ความจำเป็นของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

ความจำเป็นของบรรดาผู้ค้าหาบเร่แผงลอยที่ค้าขายอยู่ในเมือง อ่างมี้ด้วยหลาย ๆ สาเหตุ พอที่จะกล่าวได้กว้าง ๆ ดังนี้คือ

4.3.2.3.1 ความจำเป็นอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจและรายได้ของครอบครัว ผู้ประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะและรายได้อยู่ในระดับต่ำ เป็นคนจนเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างบางส่วนที่ทำเป็นอาชีพเสริม การประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นผลสืบเนื่องจากหลาย ๆ สาเหตุที่นำไปสู่ความยากจน เช่น การว่างงาน หางานทำไม่ได้ สำหรับในเมืองเชียงใหม่เอง แม้จะไม่มีสถิติหรือตัวเลขที่บอกถึงจำนวนของคนจนเมืองที่แน่นอน แต่ก็พอคาดประมาณได้ว่ามีจำนวนคนจนเมืองอยู่มากจำนวนหนึ่ง โดยเมืองเชียงใหม่เองมีที่พักอาศัยของคนจนเมืองในลักษณะของชุมชนแออัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ของเมืองเป็นจำนวนมาก ที่ถูกกฎหมายมีเพียง 13 แห่ง และที่ผิดกฎหมายอีกมากมายหลายแห่ง ผู้คนเหล่านี้จำเป็นต้องดิ้นรนหางานทำเพื่อความอยู่รอดของพวกเขาเอง (ซึ่งจากการสำรวจของเทศบาลนครเชียงใหม่ใน 10 ชุมชน พบว่า มีถึงร้อยละ 48 ของประชากรที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย)

อาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นอาชีพหนึ่งที่คนจนเมืองเหล่านี้เลือกในการประกอบอาชีพ ด้วยสาเหตุที่ใช้เงินลงทุนต่ำ เป็นอาชีพอิสระ เกิดขึ้นได้ง่าย และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก จึงเป็นโอกาสเดียวของพวกเขาที่จะไขว่คว้ามาไว้เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว และขณะเดียวกันก็เป็นอาชีพที่นำมาซึ่งรายได้เสริมของผู้คนอีกจำนวนหนึ่งที่มีรายได้ปานกลางที่ยังต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตด้วยเช่นกัน

4.3.2.3.2 ความจำเป็น/เหตุผลอันเนื่องจากการขาดการศึกษา คงปฏิเสธไม่ได้ว่าในปัจจุบันมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งเป็นผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา นั่นคือไม่ได้รับการศึกษาเลย หรือได้รับการศึกษาในระดับต่ำ ผู้คนเหล่านี้มีพื้นฐานฐานะที่ยากจน ไม่อาจเล่าเรียน หรือได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ ขาดความรู้ ความชำนาญ และทักษะที่จะใช้ในการประกอบอาชีพ มักทำงานเป็นลูกจ้าง หรือกรรมกรเป็นหลัก ถึงกระนั้นก็ดี บางรายก็มีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว เนื่องจากได้รับค่าแรงต่ำกว่ามาตรฐาน จึงทำให้คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งหันมาสนใจประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอย ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีผู้ค้าหาบเร่แผงลอยถึงร้อยละ 38.4 มีการศึกษาแค่ระดับประถมศึกษา (เบญจา, 2532 อ่างในดวงจันทร์, 2536) เนื่องจากไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบการมากนัก เป็นอาชีพอิสระ ไม่ต้องเป็นลูกจ้างคนอื่น รายได้ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการลงทุนลงแรงของตนเอง ดังนั้นจึงมีผู้ด้อยการศึกษาหันมาประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นจำนวนมากในเมือง

4.3.2.4 ความจำเป็นและเหตุผลอื่น ๆ

นอกจากเหตุผลและความจำเป็นที่สำคัญในเรื่องของความยากจนและการด้อยการศึกษาของผู้ค้าแล้ว ยังมีเหตุผลที่สำคัญอีกหลาย ๆ ประการที่ส่งผลให้เกิดการประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอยขึ้นมา เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ ความรู้สึกที่ไม่อยากเป็นลูกน้องผู้อื่น มีผู้คนจำนวนมากที่เคยทำงานเป็นพนักงาน ลูกจ้าง ของบริษัทและห้างร้านต่าง ๆ เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายกับระบบการทำงาน ไม่สนุกกับงาน หรือเกิดแรงกดดันในการทำงาน จึงหันเหชีวิตของตนเองมาสู่การค้าหาบเร่แผงลอย ซึ่งให้ความรู้สึกที่เป็นอิสระ ไม่ต้องถูกกดขี่จากใครอยากทำก็ทำ ไม่อยากทำก็ไม่ทำ ไม่มีใครมาคอยบังคับ นอกจากบังคับตัวเองเพื่อความอยู่รอด เหตุผลนี้อาจเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คนหันไปประกอบกิจการการค้าหาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในระยะหลังนี้ ซึ่งจะมีลักษณะที่มั่นคงมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีทันสมัยมาช่วยในการค้า เนื่องจากผู้คนเหล่านี้มีพื้นฐานความรู้พอสมควรในระดับหนึ่ง

ยังมีเหตุผลอีกหลาย ๆ ประการที่ทำให้ผู้คนหันมาประกอบอาชีพหาบเร่แผงลอย การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของผู้สูงอายุก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดมีหาบเร่แผงลอยที่มีผู้สูงอายุหรือคนแก่เฒ่าเป็นผู้ค้า โดยเฉพาะที่มาจากพื้นที่ชานเมืองรอบนอก ด้วยความคิดที่ไม่อยากให้เป็นภาระกับทางบ้านและสังคมที่ต้องมาดูแลตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นการใช้เวลาว่างของผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ นำรายได้มาสู่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง แม้จะเป็นจำนวนเงินเพียงน้อยนิดแต่ในด้านความรู้สึกและจิตใจ ก็ยังทำให้ผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองยังมีค่าอยู่ในสังคม ไม่เป็นภาระให้กับสังคมต้องดูแลเสมอไป

4.3.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการค้าหาบเร่แผงลอยกับระบบการค้าของเมือง

จากภาพรวมของเมืองเชียงใหม่ที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ตอนต้นนั้นจะเห็นได้ว่า เมืองเชียงใหม่เองมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นศูนย์กลางด้านธุรกิจการค้าในระดับภูมิภาค อาจจะเป็นด้วยหลาย ๆ สาเหตุดังที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ โดยจากข้อมูลและหลักฐานที่มีอยู่และวิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่ค่อนข้างจะเรียบง่าย ทำให้พอมองเห็นว่าในอดีตนั้น นอกจากการค้าขายระหว่างเมืองของบรรดาขุนนาง และพ่อค้าจากต่างเมืองและในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยการค้าขายโดยการขนส่งทางเรือ อาศัยแม่น้ำปิงเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญ และทางบกโดยอาศัยการค้าขายในรูปแบบของกองคาราวานสินค้า อาศัยวัวเทียมเกวียนบรรทุกต่างสินค้าเดินทางค้าขายไปตามจุดต่าง ๆ ระหว่างเมือง ขณะเดียวกันการค้าขายของชาวเมืองภายในเมืองก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ซึ่งจากหลักฐานที่พอมองอยู่ จากภาพถ่ายและ ความเป็นจริงในวิถีชีวิตของชาวเมืองพอจะคาดได้ว่ารูปแบบของหาบเร่แผงลอยทั้งที่อาศัยอุปกรณ์จำพวก กระบุง กระจาด ไซ้ไม้เป็นคานหาม หรือการวางสินค้าจำหน่ายกับพื้นผิว น่าจะเป็นรูปแบบการค้าภายในเมืองของชุมชนเมืองในระยะแรก ๆ

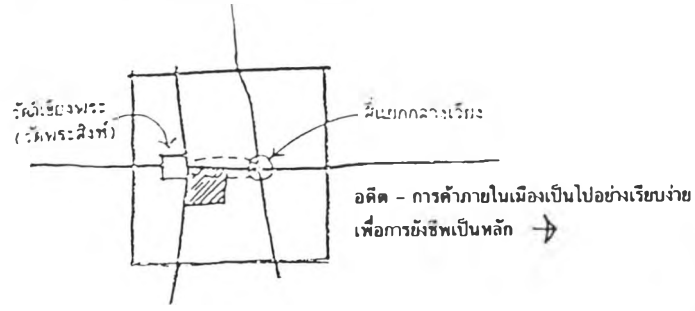
ต่อมาเมื่อระยะเวลาผ่านไป รูปแบบการค้าเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยและพัฒนาการของเทคโนโลยี โดยเริ่มจะเปลี่ยนไปในรูปแบบของการค้าตึกแถว ห้างแถว เกิดเป็น

ร้านค้าย่อยตามจุดต่าง ๆ ของเมืองที่มีผู้คนพลุกพล่าน เช่น บริเวณตลาดวโรรสตันลำไย ขณะที่การค้าขายระหว่างเมืองนั้นเริ่มจะหันมาใช้รถยนต์เข้ามาแทนที่วัวเทียมเกวียน เมื่อเริ่มมีการพัฒนาระบบถนนได้ดีขึ้น จากการเดินทางที่ค่อนข้างจะล่าช้า และทำให้เมืองสกปรกอันเนื่องมาจากมูลของวัวที่ถ่ายกระจายเรียราดตามท้องถนน จนในที่สุดมีการออกกฎหมายห้ามไม่ให้วัวเทียมเกวียนเข้ามาในเมืองในที่สุด ขณะที่การค้าหาแร่แผงลอยของชาวเมืองก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม แต่รูปลักษณะเริ่มที่จะเปลี่ยนไป

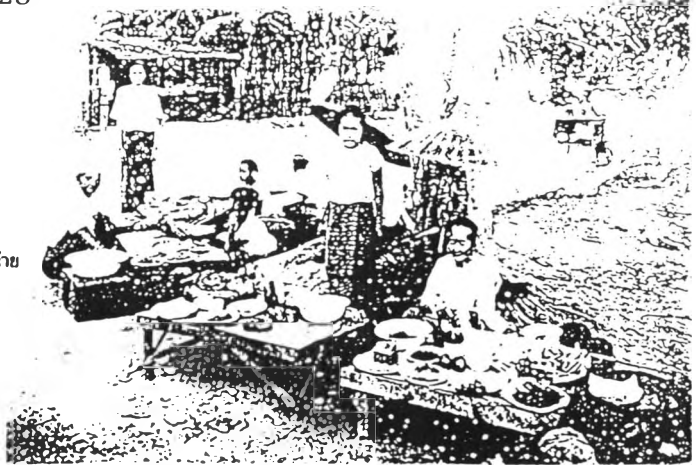
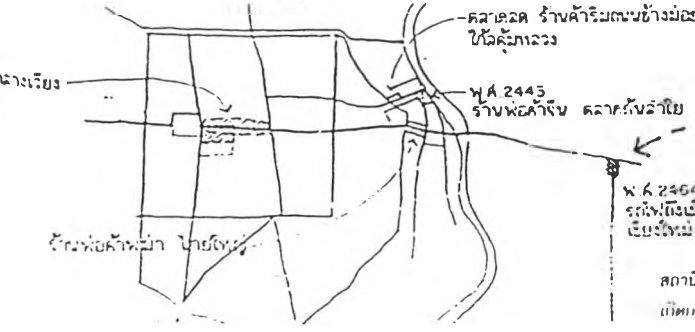
จวบจนปัจจุบันรูปแบบการค้าของเมืองเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง การค้าขายระหว่างเมืองทางเรือถูกยกเลิก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการจัดสร้างเขื่อนภูมิพลที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ปิดกั้นการเดินทางขนส่งทางเรือของแม่น้ำปิงโดยสิ้นเชิง และจากการที่ระดับน้ำเริ่มลดลงเกิดตะกอนตื้นเขิน เป็นอุปสรรคในการเดินเรือ และค่าใช้จ่ายที่แพงกว่ารถยนต์สำหรับการเดินทางขนส่งในระยะไกล ๆ จึงหันมาอาศัยการเดินทางบนบก อาศัย รถยนต์ และรถไฟแทน ขณะที่การค้าภายในเมืองมีความเข้มข้นเพิ่มมากขึ้น มีการแข่งขันในธุรกิจการค้า เกิดรูปแบบของการค้าต่าง ๆ มากมาย ทั้งร้านค้าย่อยที่เกิดขึ้นตามย่านชุมชนและที่พลุกพล่าน เช่น ร้านค้า 7-Eleven และร้านค้าย่อยของชาวบ้านทั่วไป ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ซึ่งมีทั้งระบบการขายส่งและขายปลีก (Hyper market) เช่น ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล โรบินสัน แม็คโคร โอซอน คาร์ฟูล ฯลฯ เกิดตลาดสดขึ้นมาใหม่ในหลาย ๆ พื้นที่กระจายอยู่ทั่วไปในเมือง แต่ขณะเดียวกันหาบเร่แผงลอยที่มีมาแต่ในอดีตก็ยังคงอยู่ แม้รูปลักษณะจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา และมีแนวโน้มว่าในอนาคตนั้น ระบบการค้าของเมืองจะมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เกิดการผสมผสานของรูปแบบการค้าประเภทต่าง ๆ ที่ต้องแข่งขันกันเพื่อแสวงหาผลกำไร อาศัยเทคนิคด้านการตลาดในการเสาะหาลูกค้าที่แตกต่างกันออกไป

ซึ่งจากการผสมผสานของรูปแบบการค้าทั้งหลายเหล่านี้ ทำให้เกิดมุมมองออกมาว่าการค้าหาบเร่แผงลอยซึ่งดูเหมือนจะเป็นหน่วยการค้าที่เล็กที่สุดจะส่งผลทำให้ธุรกิจการค้าประเภทอื่น ๆ เสียบเหงา และปิดกิจการลงในที่สุด จากมุมมองนี้ต้องทำการเข้าใจให้ถ่องแท้ถึงสภาพของธุรกิจการค้าในแต่ละประเภท โดยจะเห็นได้ชัดเจนว่า รูปแบบการค้าแต่ละประเภทนั้นจะมีระดับของสินค้าและบริการที่แตกต่างกันออกไป รูปแบบธุรกิจการค้าที่มีขนาดใหญ่ ย่อมมีสินค้าและบริการที่มีความหลากหลายมากกว่าธุรกิจขนาดเล็ก มุ่งให้สนองความต้องการในผู้คนหลาย ๆ ระดับ ขณะที่ธุรกิจการค้าที่มีขนาดเล็ก ย่อมมีสินค้าที่จำกัดลงไป ไม่มีความหลากหลายในสินค้าเช่นธุรกิจขนาดใหญ่ และขณะเดียวกันผลทางด้านบวกก็คือธุรกิจการค้าขนาดเล็กจะช่วยให้ดึงหรือรักษาระดับราคาของสินค้าไม่ให้แพงเกินไป เพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบต่อผู้บริโภค เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการรักษาความสมดุลทางด้านระดับราคาสินค้าในระบบตลาดไว้ได้

พินิจอาถาดเมื่อเมืองเชียงใหม่เริ่มก่อรูป พ.ศ. 1839

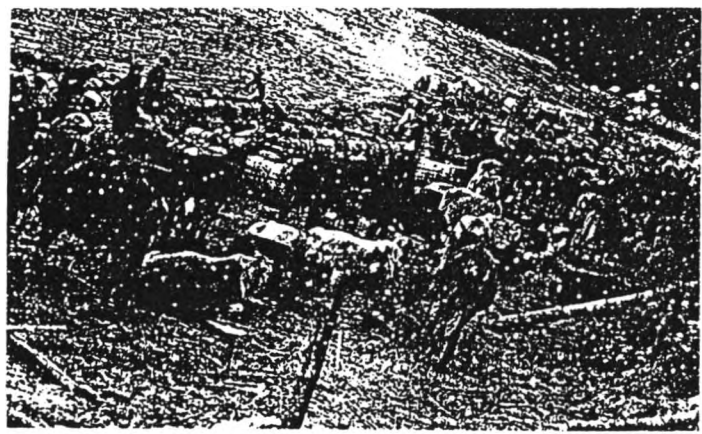
เมื่อเวลาผ่านไป - เมืองมีการพัฒนามากขึ้น การค้าของเมืองแต่เดิมอาศัยวัวเทียมเกวียนหรือวัวค้ำสินค้าเดินทางค้าขายระหว่างจุดต่าง ๆ จนกระทั่งเมื่อเส้นทางรถไฟมาถึงเมืองเชียงใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ อย่างสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อเวลาผ่านไปมีตลาดเวียงใหม่ ในเขตบริเวณถนนพริ้ววัดพระสิงห์ หรือวัดเจ็ดยอด (วัดป่าแก้ว ต่อมาเปลี่ยนชื่อ วัดเจ็ดยอด) เป็นตลาดค้า ซึ่งอยู่บริเวณถนนพริ้วกลางเวียง

สถานีรถไฟจังหวัดเชียงใหม่ ทางรถไฟสายเหนือสร้างถึงเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2464 การเข้ามาของรถไฟก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสังคมล้านนาอย่างมาก และนับสืบมาจนถึงปัจจุบัน

เขื่อนวัดตำหนักถูกทิ้งระหว่างเดินทาง ที่ริมน้ำแห่งหนึ่ง

เส้นทางที่ใช้วัวต่างขนสินค้า

ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต - การค้าของเมืองเริ่มซับซ้อนเกิดการผสมผสานของรูปแบบการค้าหลาย ๆ อย่าง เช่น ร้านค้าช้อปอินดอร์ สติกแคว ห้องแถว ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ตลาดสด หรือแม้แต่กระทั่งการค้าทางแฟรนไชส์ซึ่งเป็นต้นแบบในการค้ายุคแรก ๆ

เป็นที่เข้าใจโดยทั่วกันว่าหาบเร่แผงลอยเป็นรูปแบบการค้าประเภทหนึ่งที่มีขนาดเล็กในระบบการค้าและบริการของเมือง แต่นับว่ามีบทบาทที่สำคัญในการกระจายสินค้าและบริการให้ไปยังส่วนต่าง ๆ ของเมืองอย่างทั่วถึง และเกิดความเป็นธรรมต่อผู้บริโภค มีผลต่อระบบกลไกของตลาดในเรื่องของราคาสินค้า ช่วยพยุงราคาสินค้าไม่ให้สูงหรือว่าแพงจนเกินไป

นอกจากนี้สินค้าหาบเร่แผงลอยบางประเภทยังมีความสำคัญต่อผู้บริโภคแตกต่างกันออกไป เป็นต้นว่า สินค้าเกษตรกรรมจะสามารถรักษาความสดไว้ได้และถึงมือผู้บริโภคในเวลาอันรวดเร็ว สินค้าหัตถกรรม เครื่องประดับ และสินค้าพื้นเมือง มีบทบาทสำคัญมากในการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจให้เข้ามาท่องเที่ยว ชื้อของจับจ่ายสินค้า ทำให้เกิดกระแสเงินหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น จะส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจการเงินของเมืองดีมากขึ้น เป็นการกระจายรายได้ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ที่เป็นเมืองศูนย์กลางการค้า การบริการและการท่องเที่ยว ที่มีประชากรและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ถึงแม้จะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลขรายได้ของการค้าประเภทนี้โดยตรง ซึ่งค่อนข้างยากลำบากในการเก็บรวบรวม แต่หากดูถึงจำนวนของการค้าหาบเร่แผงลอยที่สำรวจได้ และเพิ่มมากขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมาก ตลอดจนผู้คนที่ใช้บริการ ก็พอจะอนุมานได้ว่าการค้าหาบเร่แผงลอยมีส่วนสำคัญมากในระบบการค้าของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน ทั้งในแง่ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคโดยตรง ต่อผู้ค้าเอง หรือแม้แต่วัฒนธรรมเศรษฐกิจการเงินของเมือง

4.3.2.6 ความสัมพันธ์ของหาบเร่แผงลอยกับวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของเมือง

เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีอายุยาวนานมากกว่า 700 ปี มีรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมยังคงรักษาไว้ได้อย่างชัดเจน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกระแสของวัฒนธรรมและนวัตกรรมสมัยใหม่ แต่รูปแบบการค้าดั้งเดิมของเมืองก็ยังคงพบเห็นอยู่ในปัจจุบัน

การค้าของเมืองเชียงใหม่ในอดีตถือได้ว่าส่วนใหญ่เป็นการค้าเพื่อการยังชีพเป็นสำคัญ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ลักษณะที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คือการหาบเร่ของชาย และการวางจำหน่ายสินค้ากับพื้นผิว ซึ่งพบได้ทั่วไปตามบริเวณโดยรอบตลาดสดของเมือง โดยเฉพาะในช่วงเช้ามีดของแต่ละวัน

การค้าหาบเร่แผงลอยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมของเมืองเชียงใหม่ สามารถต่อสู้กับระบบการค้ารูปแบบใหม่ ๆ มานานกว่า 700 ปี ไม่สูญหายไปจากวัฒนธรรมของเมือง แม้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ส่วนที่เหลือสามารถสะท้อนถึงชีวิต สังคม และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดกระแสสังคมในกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าขึ้นมาเป็นแบบเฉพาะ มีวิถีชีวิต การเคลื่อนไหว และการคงอยู่ที่น่าสนใจในหลาย ๆ ด้าน ที่ผู้คนส่วนใหญ่อาจไม่ทราบและมองข้ามไป ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่หวงแหนและรักษาความทรงคุณค่านี้ไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงหรือจางหายไป เพราะไม่อาจพบเห็นได้ง่ายนักในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในสังคมตะวันตก

4.3.2.7 ความสัมพันธ์ของหาบเร่แผงลอยกับจินตภาพเมืองเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน จินตภาพ สารูป หรือ Image ของเมืองมีความเด่นชัด เป็นเมืองโบราณที่ยังไม่ตาย มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ชัดเจน มีกลิ่นไอของวิถีชีวิตของสังคมล้านนาให้เห็นอยู่ทั่วไป ในอดีตนั้นจินตภาพของเมืองยังไม่มีความซับซ้อนมากนัก จนกระทั่งในระยะ 20-30 ปีที่ผ่านมา กระแสความเจริญด้านวัตถุได้แพร่หลายเข้ามาสู่เมืองเชียงใหม่ เป็นผลให้จินตภาพของเมืองเริ่มเปลี่ยนไป มีความซับซ้อนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี วิถีชีวิต เอกลักษณ์ วัฒนธรรม และประเพณีที่มีคุณค่าก็ยังคงสามารถรักษาไว้ได้อย่างแนบแน่น แม้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ไม่มากนัก

โดยรวมแล้วพบว่า ในอดีตเมืองเชียงใหม่มีสารูปที่ชัดเจนกว่าปัจจุบันมาก นับตั้งแต่เส้นทางเข้าเมืองทางตะวันออก ตั้งแต่ถนนเจริญเมือง ผ่านแม่น้ำปิงไปตามถนนท่าแพ ผ่านประตูท่าแพ เข้าเมืองไปตามถนนราชดำเนิน บรรจบกับบริเวณศาลากลางเก่า วัดเจดีย์หลวง และวัดพันเตา ไปพบที่หมายตาหลักของเมืองที่วัดพระสิงห์ มีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่กึ่งกลางเมือง เป็นจุดรวมกิจกรรมของเมือง นับตั้งแต่การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และสำหรับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่หมายตาหลักของเมืองอีกจุดหนึ่ง

การค้าหาบเร่แผงลอยเป็นรูปแบบการค้าที่อยู่คู่เมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่อดีต ถือว่าเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมรูปแบบหนึ่งของคนในสมัยนั้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดองค์ประกอบของเมืองที่ชัดเจนในอดีต คือ ก่อให้เกิดย่านการค้า-แลกเปลี่ยนสินค้าของชาวเมือง (District) ในขณะเดียวกันก็เป็นทั้งแหล่งพบปะของชาวเมืองและคนต่างถิ่น รวมถึงเป็นชุมทางการเดินทาง (Node) และที่หมายตาในระดับท้องถิ่นของชาวเมือง (Local Landmark) ซึ่งที่ตั้งของหาบเร่แผงลอยอาจอยู่บนผิวถนนหรือทางเดินทั่วไปในเมือง แต่ก็จะมีอยู่บางบริเวณที่มีความหนาแน่นเป็นพิเศษ เช่น บริเวณท่าแพริมแม่น้ำปิง และบริเวณประตูหัวเวียง (ประตูช้างเผือก) ทางด้านเหนือของเมือง

ซึ่งพอจะเห็นได้ว่าการค้าหาบเร่แผงลอยในอดีตมีความสัมพันธ์กับสารูปของเมืองเป็นอย่างดี แม้กระทั่งในปัจจุบัน หาบเร่แผงลอยก็ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อสารูปของเมืองเช่นในอดีต อาจจะทำโดยทางตรงหรือทางอ้อม เช่น หาบเร่แผงลอยในบางพื้นที่มีการรวมตัวกันเกิดเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองขึ้นมา เช่น หาบเร่แผงลอยบริเวณไนท์บาซาร์ หรือบนถนนท่าแพริมแม่น้ำปิง และในอีกหลาย ๆ บริเวณของเมืองที่เป็นที่รู้จักทั่วไปของคนเชียงใหม่เองหรือนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งพบปะของผู้คนจำนวนมากจนถึงเป็นชุมทางการขนส่ง (Node) ด้วยพร้อม ๆ กัน นั่นคือพื้นที่เดียวกันแต่อาจทำหน้าที่หลาย ๆ อย่างพร้อมกัน

นอกจากนี้การค้าหาบเร่แผงลอยในบางพื้นที่ยังส่งผลทำให้เมืองมีความคึกคักมีชีวิตชีวา ไม่เหมือนกับเมืองโบราณบางเมืองที่เงียบ ไม่มีบรรยากาศที่น่าดูเช่นนี้ ซึ่งบรรยากาศที่น่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เมืองเชียงใหม่มีเสน่ห์ต่อผู้ที่ได้สัมผัส โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่ดูจะชื่นชอบกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเมือง ซึ่งหากได้รับการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมแล้ว ก็น่าที่จะเป็นที่ดึงดูดและน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยว อันจะทำให้เมืองมีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน

ความจำเป็นในวิถีการดำรงชีวิต

การพึ่งพาระหว่างผู้บริโภคกับทาบเร่แผงลอย

แนวทางการจัดการทาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษา นครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 23 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างการค้าทาบเร่แผงลอยกับเมืองเชียงใหม่

4.4 อนาคตและแนวโน้มของการค้าหาบเร่แผงลอย

4.4.1 ภาพรวมของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ในระดับกว้าง (Macro) ภาพรวมที่ได้ออกมาสนับสนุนให้เห็นว่า หาบเร่แผงลอยเป็นระบบการค้าที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเติบโตของชุมชน มีพัฒนาการควบคู่กันไป จากกลุ่มหาบเร่แผงลอยเล็ก ๆ จำนวนไม่กี่รายในพื้นที่ชุมชนขนาดเล็ก กลายเป็นกลุ่มหาบเร่แผงลอยขนาดใหญ่ ในขณะที่ชุมชนก็เติบโตใหญ่ขึ้น มีพื้นที่หาบเร่แผงลอยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมายหลายแห่ง ลักษณะและประเภทของสินค้าและบริการมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

กลุ่มหาบเร่แผงลอยขนาดเล็กในระยะเริ่มแรกอาจไม่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาให้เห็นชัดเจนมากเท่าไรนัก แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ขนาดของกลุ่มก็จะใหญ่ขึ้น มีจำนวนหาบเร่แผงลอยเพิ่มมากขึ้น และอาจส่งผลก่อให้เกิดปัญหากับเมืองในที่สุด ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านกายภาพของเมือง เช่น การติดขัดของสภาพจราจร สภาพภูมิทัศน์ที่ไม่น่าดู การสุขอนามัย ความสะอาด และปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมาอีกในภายหลัง แต่ขณะเดียวกัน หาบเร่แผงลอยก็มีข้อดีหรือส่วนดีต่อเมืองในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของการกระจายสินค้าที่มีราคาถูก สด ให้กับประชาชน ผู้บริโภคให้เป็นไปอย่างทั่วถึง รวดเร็ว เป็นแหล่งอาชีพขนาดใหญ่ให้กับผู้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ยากจนที่ไม่มีความรู้ จนถึงความสำคัญในด้านเศรษฐกิจการค้าของเมือง และความคึกคักมีชีวิตชีวา สร้างเสน่ห์ให้เมืองมีความน่าอยู่เพิ่มมากขึ้น

ลักษณะและองค์ประกอบของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่มีความหลากหลายมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประเภทสินค้า ลักษณะการค้า ความเคลื่อนไหว อุปกรณ์ที่ใช้ ท่าเลที่ตั้ง ขนาด จำนวน และช่วงเวลาการค้าของหาบเร่แผงลอย ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากความต้องการสินค้าที่มีความหลากหลายของผู้บริโภค ความพอใจในการซื้อสินค้า ความสะดวกและความจำเป็นของผู้บริโภคในการใช้สินค้า หาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในลักษณะที่พยายามตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของราคาสินค้า ประเภทสินค้าที่หลากหลายและความสะดวกในการเลือกซื้อ และเข้าถึงสินค้า เป็นต้น

สภาพโดยรวมของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ นั้นจะเห็นได้ว่าสินค้าของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภท Unprocessed food จำพวกอาหารสด ผัก และผลไม้สด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นฐานอาชีพแท้จริงของชาวเมืองโดยเฉพาะแถบชานเมืองรอบนอก ยังเป็นการทำเกษตรกรรม มีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก อีกทั้งมีความต้องการ (Demand) สินค้าที่มีความสด สะอาด และราคาถูกกว่าท้องตลาด จากผู้บริโภคจำนวนมากภายในเมือง จึงทำให้สินค้าประเภทนี้มีความต้องการสูง ขณะเดียวกันการที่เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางด้านการค้า การท่องเที่ยวของภาคเหนือ ทำให้สินค้าหาบเร่แผงลอยประเภท Nonfood จำพวก เสื้อผ้า เครื่องประดับ หัตถกรรม และของพื้นเมืองต่าง ๆ มีสัดส่วนอยู่ในอันดับรองลงมา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งให้บริการกับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

ในด้านการเคลื่อนไหวของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ นั้น จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ เป็นการค้าขายอยู่กับที่ไม่เคลื่อนย้ายไปไหน จึงไม่มีผลต่อสภาพจราจรโดยรวมของเมืองเท่าไรนัก ยกเว้นบริเวณ Node ของเมืองและชุมชน เช่น ตามตลาดสดต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไปอาจมีการแออัดบ้าง เนื่องจากการใช้พื้นที่บนผิวดถนนและบาทวิถีเพื่อทำการค้าหาบเร่แผงลอย แต่ก็ยังเป็นบางพื้นที่เท่านั้น ส่วนใหญ่ก็มีขนาดพื้นที่การค้าขนาดเล็ก ประมาณ 1-3 ตารางเมตร ซึ่งไม่จัดว่าเล็กหรือใหญ่จนเกินไป ขนาดกำลังพอดี และเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนหาบเร่แผงลอยทั้งหมดใช้แผงลอยชั่วคราวในการวางจำหน่ายสินค้าเพราะความสะดวกในการติดตั้งเคลื่อนย้ายและจัดเก็บเมื่อเลิกกิจการ ส่วนมากจะทำการค้าขายในช่วงเวลากลางคืน โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนคือ บริเวณย่านศูนย์การค้าในท่าบazaar อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวยามราตรีของเมืองเชียงใหม่และตลาดสดขนาดใหญ่ของเมืองทั้ง 2 แห่ง คือ ตลาดวโรรส-ตันลำไย และตลาดเมืองใหม่ ที่มีผู้คนพลุกพล่านอยู่ตลอดเวลา

ความหลากหลายในลักษณะ (Feature) ของหาบเร่แผงลอย และการกระจายของหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ นี้ ทำให้ผู้บริโภคได้รับความสะดวก และความพอใจในการเลือกซื้อสินค้าที่ต้องการ ซึ่งอาจแตกต่างกันในผู้บริโภคแต่ละคน แต่ละเวลา เพราะผู้บริโภคแต่ละคนย่อมมีความจำเป็นและความพอใจในสินค้าที่แตกต่างกันนั่นเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า การค้าหาบเร่แผงลอยเป็นระบบการค้าที่ต้องอยู่ควบคู่ไปกับการเติบโตของชุมชนของเมือง เพราะต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของประชาชน และผู้ค้าเอง โดยต่างฝ่ายก็มีวัตถุประสงค์และความต้องการที่แตกต่างกันออกไป ผู้ค้าเพื่อความอยู่รอด ผู้ซื้อหรือประชาชนก็ต้องการความสะดวกสบาย และสินค้าน่าเชื่อถือเช่นกัน

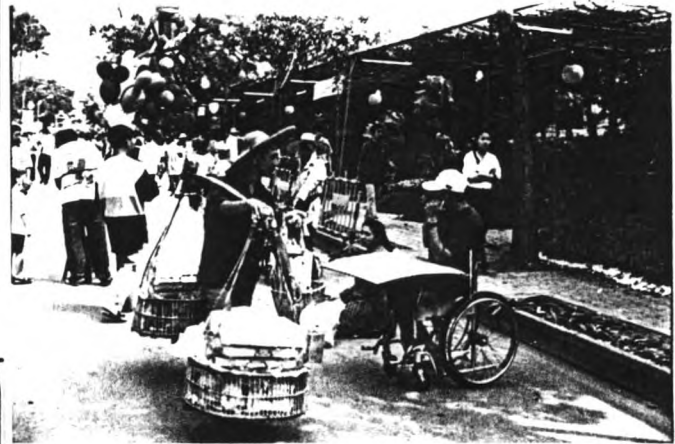
การกระจายของที่ตั้งกลุ่มหาบเร่แผงลอยที่มีอยู่ในเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน เป็นผลจากปัจจัยและอิทธิพลหลาย ๆ ด้านที่สำคัญประกอบกัน ทั้งปัจจัยทางด้านกายภาพของเมือง ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือจากฝีมือของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภูเขา แม่น้ำ ที่ราบลุ่ม กำแพงเมือง โครงข่ายถนน การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ ที่ตั้งของตลาดสด และสถานี่ขนส่ง ตลอดจนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการค้าหาบเร่แผงลอยของเมืองเชียงใหม่ ทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีความสำคัญและอิทธิพลต่อการเกิดการการค้าหาบเร่แผงลอยในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไป จากปัจจัยทั้งหลายที่กล่าวมานี้ ทำให้สามารถแบ่งหาบเร่แผงลอยออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา โดยกลุ่มหาบเร่แผงลอยแต่ละแห่ง แต่ละพื้นที่ในเมืองเชียงใหม่ก็ยังคงมีการผสมกลมกลืนระหว่างรูปแบบต่าง ๆ อยู่อย่างค่อนข้างเห็นได้ชัด แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มหาบเร่แผงลอยแต่ละแห่ง แต่ละพื้นที่ จะมีลักษณะเฉพาะของรูปแบบที่โดดเด่นออกมาเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบอื่น

4.4.2 กระแสการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตของเมืองเชียงใหม่ที่มีต่อกิจกรรมการค้าหาบเร่แผงลอย

ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมาก ทั้งในด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนเมืองเชียงใหม่ อันเป็นผลเนื่องจากนโยบายของภาครัฐในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ที่กำหนดบทบาทให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของเมืองหลักในระดับภาค ให้ทำหน้าที่รองรับการกระจายความเจริญที่มาจากกรุงเทพฯ ฯ ลดการอพยพโยกย้ายแรงงานเข้าสู่กรุงเทพฯ ฯ ให้เป็นศูนย์กลางการจ้างงาน การให้บริการ และการบริหารของแต่ละภูมิภาค ได้ส่งผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในการ กระจายความเจริญไปยังพื้นที่ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และพื้นที่โดยรอบเมืองหลักเชียงใหม่ รวมทั้งพื้นที่ในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงอย่างมากมาย (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ :2530)

การกำหนดให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของเมืองหลักในภาคเหนือ ส่งผลให้การค้า การท่องเที่ยว;ในเมืองเชียงใหม่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางและแพร่หลาย เกิดการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมือง และการลงทุนด้านต่าง ๆ ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ ดังจะเห็นได้จากทิศทางการเติบโตและขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งมีทิศทางการขยายตัวของเมืองสูงทางด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันออก ขณะที่ด้านตะวันตกถูกจำกัดด้วยเขตของอุทยานแห่งชาติ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในหลาย ๆ ด้าน ทั้งสภาพกายภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของเมือง เช่น จำนวนประชากร ยานพาหนะ อาคารร้านค้า แหล่งชุมชนแออัด และที่อยู่อาศัย ชยะและมลภาวะเป็นพิษเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนวิถีชีวิตของคนเมืองเชียงใหม่ เริ่มสูญเสียความเด่นชัดของเอกลักษณ์เฉพาะที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตของผู้คน การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และศิลปหัตถกรรม เพราะได้รับอิทธิพลทางด้านความคิด ทักษะคติ รูปแบบอารยธรรมใหม่ ๆ จากภายนอก โดยเฉพาะจากประเทศตะวันตกที่เข้ามาพร้อม ๆ กับการท่องเที่ยว และการพัฒนาเมืองในรูปแบบต่าง ๆ

วิถีชีวิตของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ในอดีตที่มีเอกลักษณ์ และคุณค่า ตลอดจนสภาพกายภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อกระแสการพัฒนาได้เริ่มเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อเมืองเชียงใหม่ และปัจจุบันนี้ วิถีชีวิต การแสดงออกในวัฒนธรรม ประเพณีเหล่านี้เป็นไปเพื่อความอยู่รอด เพื่อ “ขาย” มิใช่เกิดจากวิถีชีวิตของผู้คนที่แท้จริง เอกลักษณ์ที่มีคุณค่าเริ่มด้อยลง สภาพกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่าเขา ลำน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม ความบริสุทธิ์ของอากาศ ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ถูกทำลายลง สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมก็เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแบบล้านนาลดลง หรือถ้ามีก็เป็นไปในลักษณะ “เสแสร้ง” และรับเอารูปแบบใหม่ ๆ ตามสมัยนิยมเข้ามาใช้

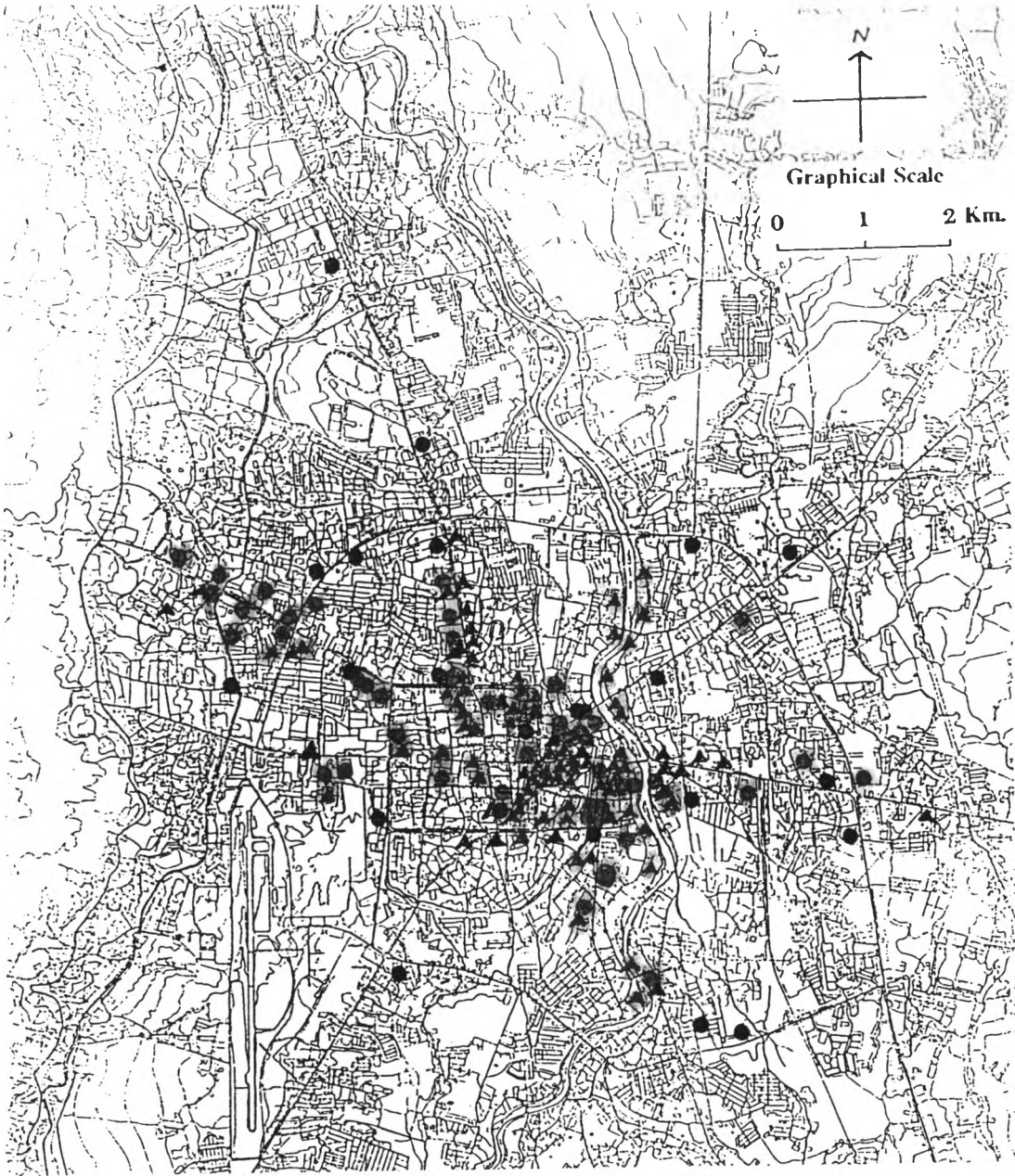
แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่

แผนภาพที่ 24 ลักษณะการค้าหาบเร่แผงลอยบางส่วนที่ยังหลงเหลือถึงกลิ่นไอวิถีการดำรงชีวิตเช่นในอดีต

กิจกรรมทาบแร่แฝงลอย เป็นรูปแบบการค้าที่จัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยในอดีต เป็นอาชีพที่อยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลาช้านานและเป็นอาชีพที่ใกล้เคียงกับการทำงานภาคเกษตร นับเป็นอาชีพหนึ่งที่ได้รับผลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสังคมเมือง ทั้งในแง่ของวัตถุประสงค์ในการค้า รูปแบบ จำนวน ลักษณะ ฯลฯ นโยบาย ตลอดจนโครงการพัฒนาเมืองในหลาย ๆ ด้าน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ทาบแร่แฝงลอยเมืองเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนประชากรในเมืองที่เพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองในด้านต่าง ๆ ทั้งระบบโครงข่ายการคมนาคม และระบบสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น สถานการศึกษา สถานที่ราชการและสถานบริการประชาชนต่าง ๆ

ปัจจุบัน การเติบโตของเมืองเชียงใหม่และนโยบายการพัฒนาเมืองที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อกิจกรรมทาบแร่แฝงลอยอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในแง่ของจำนวน และสถานที่การค้าที่มีเพิ่มมากขึ้นไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา โดยจากปัจจัย และโครงสร้างพื้นฐานของเมืองที่ได้กล่าวถึงมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า จำนวนทาบแร่แฝงลอย และสถานที่การค้าของทาบแร่แฝงลอย เพิ่มจำนวนมากขึ้นจากอดีตในอัตราที่สูง จำนวนทาบแร่แฝงลอยเพิ่มมากขึ้นกว่าเท่าตัวเพียงชั่วระยะเวลา 8 ปี มีสถานที่การค้าเกิดขึ้นมากมายหลายแห่ง กระจายออกไปตามระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของเมือง โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นแหล่งผู้คนหนาแน่น เช่น ในพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมืองบริเวณในท่าซาร์ถนนช้างคลาน ตลาดวโรรส-ตันลำไย ตลาดเมืองใหม่ ตลาดขนาดเล็กที่กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของเมือง ตามสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ สถานที่ราชการ แหล่งชุมชนพักอาศัยหนาแน่น และตามบริเวณทางแยกขนาดใหญ่ของเมืองที่เป็นเส้นทางสู่พื้นที่ชานเมืองในทิศทางต่าง ๆ ซึ่งก็ทำให้ทาบแร่แฝงลอยที่เกิดขึ้นก็มีรูปแบบ และลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

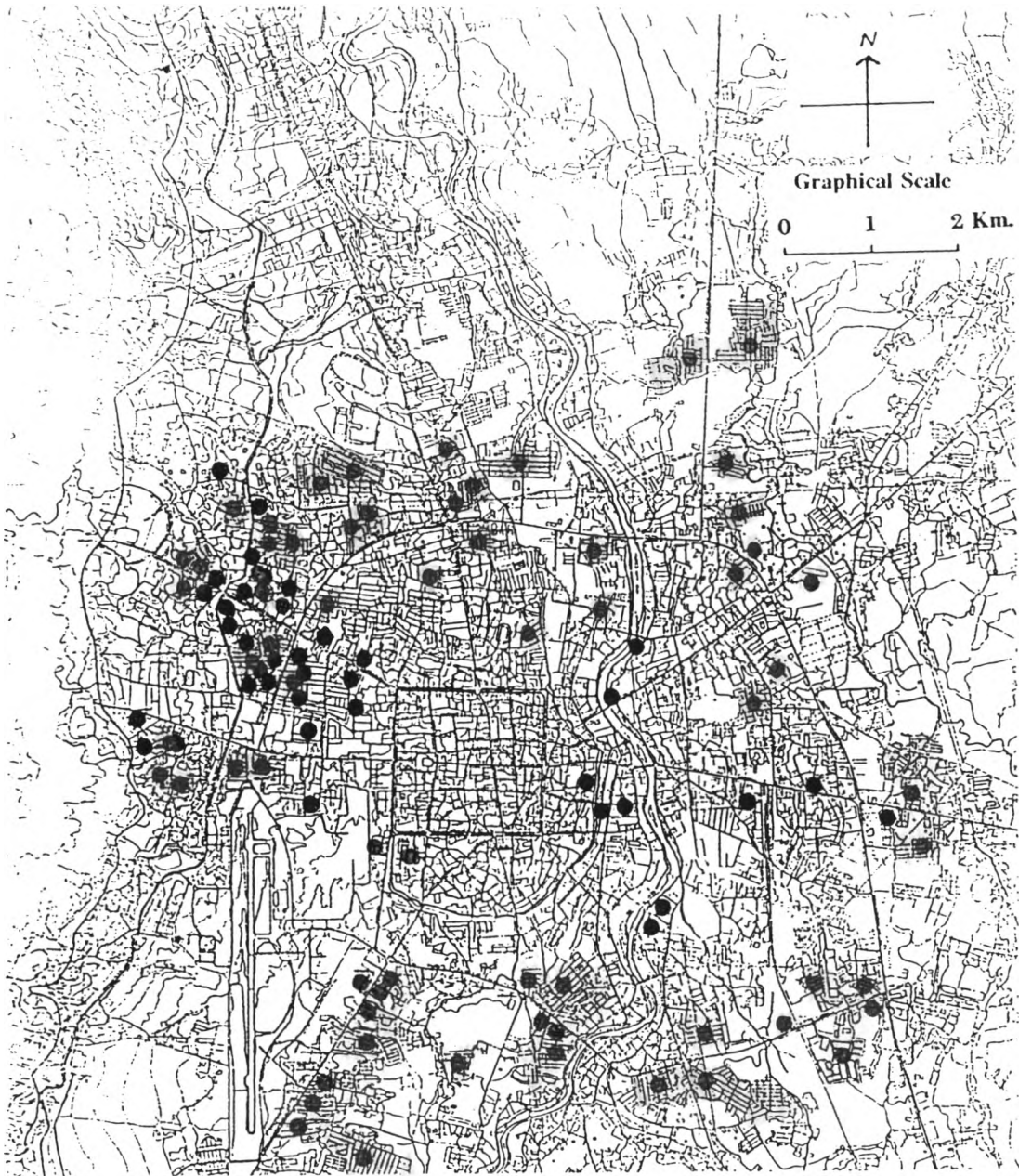
กรอบการพัฒนาเมืองตามผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532 นับเป็นนโยบายพัฒนาเมืองอย่างหนึ่งที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ ภายในเมืองให้เป็นไปตามกรอบและแนวทางที่วางไว้จะมีผลทำให้เมืองมีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเป็นระเบียบ ไม่สับสน เกิดสารูป (Image) ที่ดีต่อผู้พบเห็น การวางระบบโครงข่ายถนน Super Highway ที่มีลักษณะเป็นถนนวงแหวน (Ring Road) โอบล้อมเมืองไว้ในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และภายหลังประมาณ พ.ศ. 2522 จึงมีการตัดถนนอ้อมเมืองด้านล่างมาบรรจบกับถนน Super Highway และปัจจุบันผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่มีโครงการตัดถนนวงแหวนเช่นนี้อีกถึง 4 เส้นทาง ซึ่งเมื่อตัดกับถนนสายสำคัญที่นำการจราจรเข้าออกเมืองในลักษณะถนนรัศมี (Radial Roads) อันได้แก่ ถนนสุเทพ ถนนห้วยแก้ว ถนนโชตนา ถนนแก้ววรัว ถนนเจริญเมือง และถนนสายหลักที่มุ่งออกจากเมืองในทิศทางต่าง ๆ ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ของระบบโครงข่ายการสัญจร คือ Ring-Radial Roads อาจทำให้เกิดทางแยกขนาดใหญ่ขึ้นหลายจุดในทิศทางต่าง ๆ โดยมีโครงข่ายถนนภายในเมืองเป็น Grid Network และขณะเดียวกันยังก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ของระบบโครงข่ายในส่วนย่อยของพื้นที่เมือง ทำให้การพัฒนาพื้นที่เมืองในทิศทางต่าง ๆ เป็นไปอย่างทั่วถึง เกิดพื้นที่ปลูกสร้างหลายรูปแบบตามมานับตั้งแต่ สถานที่ราชการ สถานศึกษา การจัดสรรที่ดินเพื่อพักอาศัยของเอกชน รวมทั้งการเกิด

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
 แผนที่ 33 แสดงที่ตั้งของธุรกิจการค้าและบริการบางประเภทที่มีผลต่อการเกิดการค้าหาบเร่แผงลอย

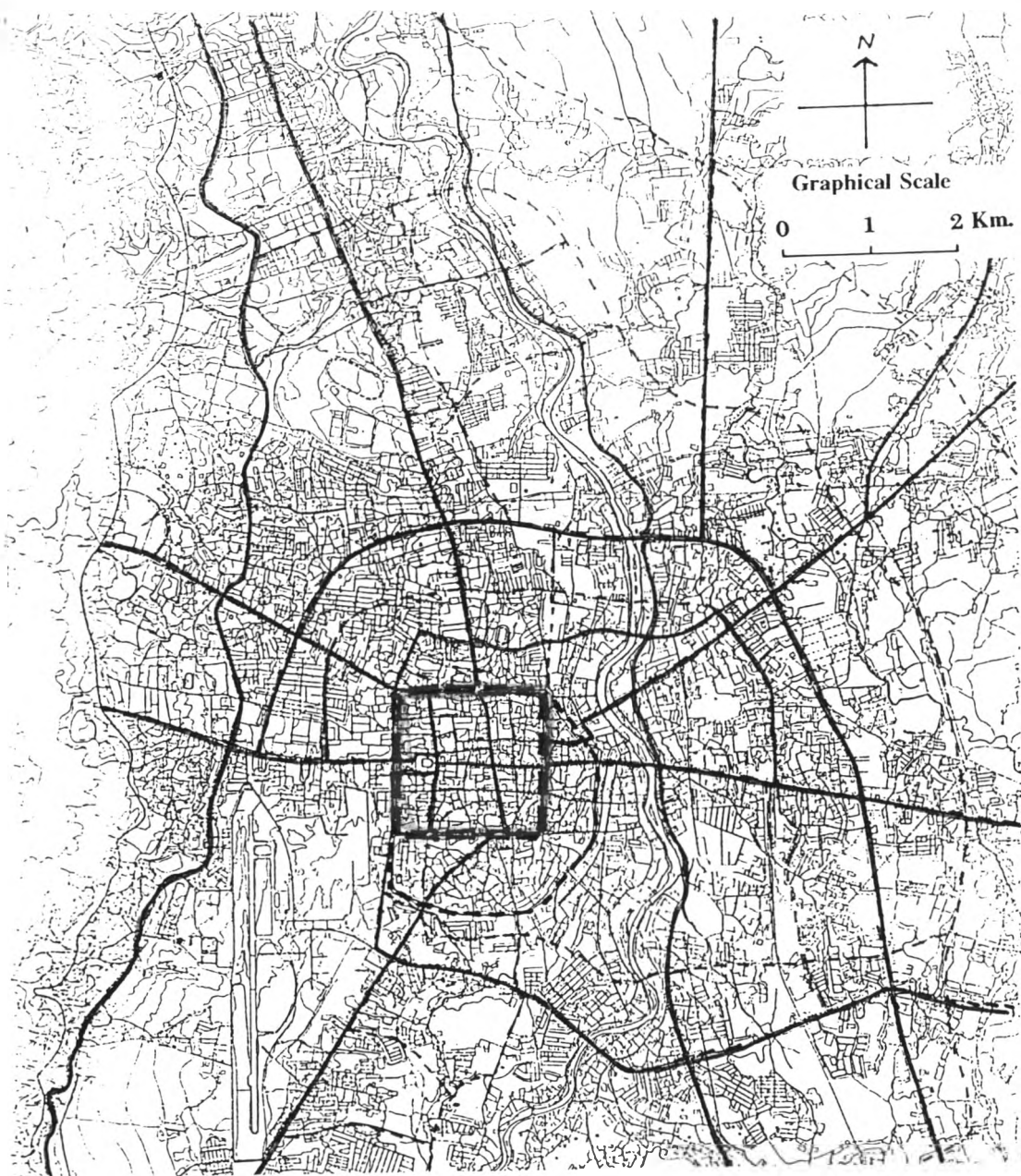
สัญลักษณ์

- โรงแรม
- ▲ เกสเฮ้าส์
- ▲ ธนาคาร
- ปั้มน้ำมัน

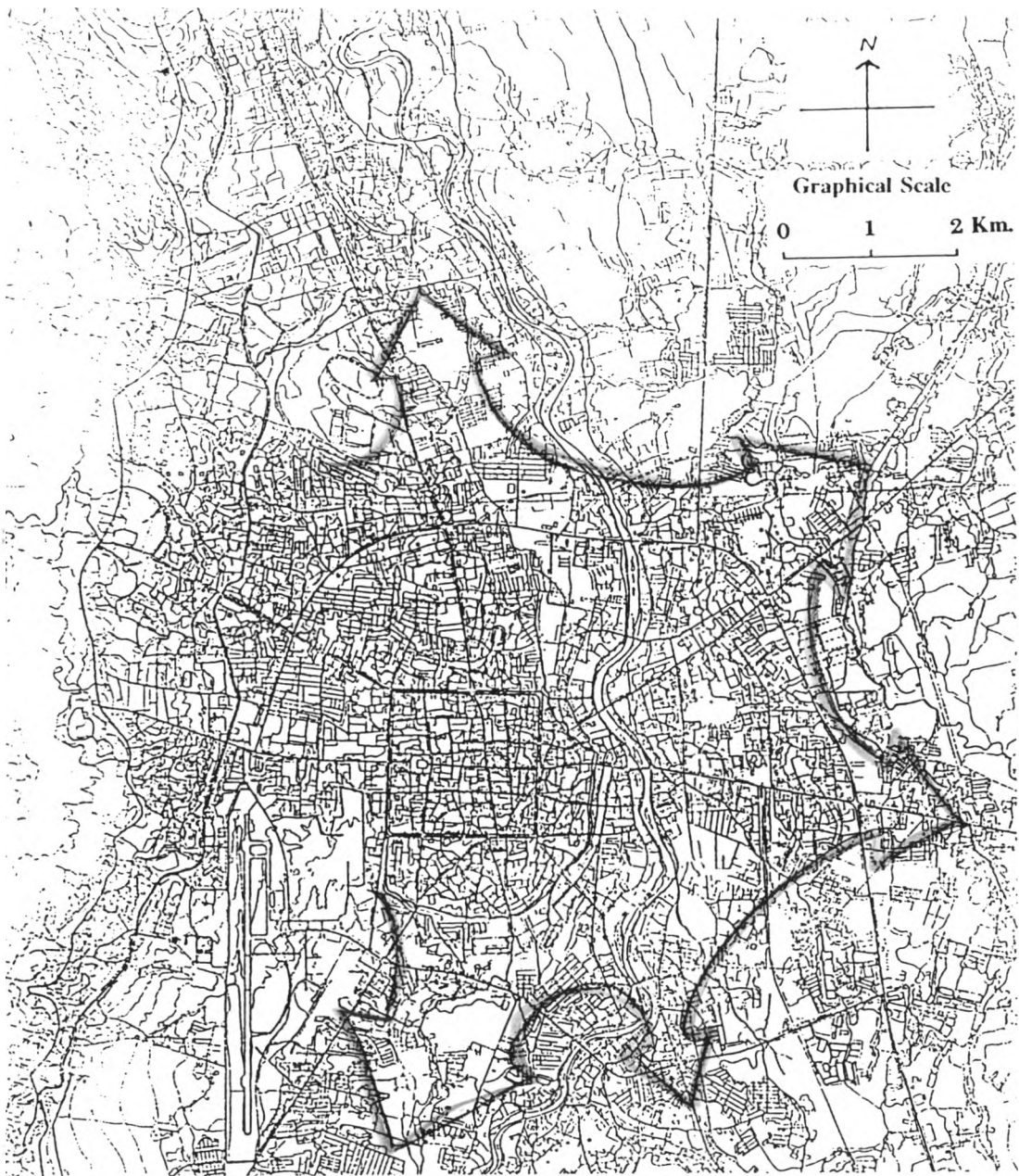
แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนที่ 34 แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านจัดสรร และคอนโดมิเนียมของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน

- สัญลักษณ์
- หมู่บ้านจัดสรร
 - คอนโดมิเนียม

แนวทางการจัดการหาที่ว่างในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนที่ 35 แสดงโครงข่ายถนนตามกรอบการพัฒนาเมืองของผังเมืองรวมเชียงใหม่ พ.ศ.2532

- สัญลักษณ์
- แนวกำแพงเมืองเก่า
 - - - - - โครงข่ายถนน

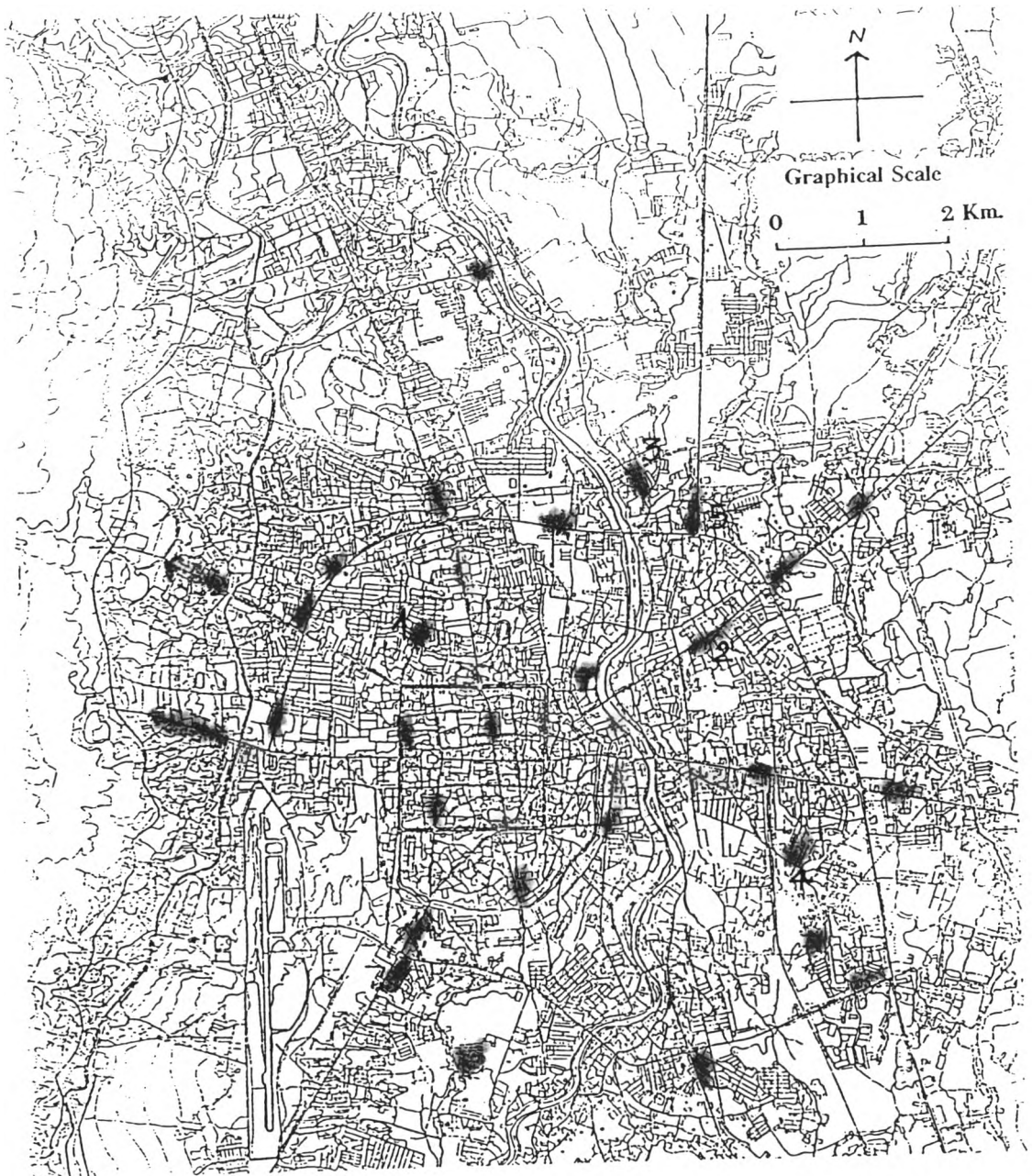
แนวทางการจัดการหาบเร่งผังลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนที่ 36 แสดงรูปแบบการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ในอนาคต

ตลาดขนาดเล็กขึ้นอีกหลายแห่งเพื่อให้บริการแก่ผู้คนในชุมชนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเหล่านี้ย่อมเกิดเป็นย่านธุรกิจการค้าขานเมืองขนาดย่อม และคาดว่าจะเกิดกิจกรรมการค้าขายแพร่กระจายขึ้นตามมา ทั้งในแง่ของจำนวน และสถานที่การค้าที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน

4.4.3 อนาคตและแนวโน้มของทาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่

จากสภาพทาบเร่แผงลอย นโยบาย โครงการและแนวทางการพัฒนาเมืองในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คาดว่าจะส่งผลให้ทาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทั้งในแง่ของจำนวนทาบเร่แผงลอย สถานที่ทำการค้า รูปแบบ และลักษณะการค้าที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ที่เห็นได้ชัดคือการพัฒนาาระบบโครงข่ายการคมนาคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตตามกรอบการพัฒนาของผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ จะมีส่วนทำให้พื้นที่เมืองได้มีการพัฒนาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในบริเวณที่มีเส้นทางการคมนาคม หรือถนนตัดผ่าน และเมื่อวิเคราะห์ถึงผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการค้าและบริการที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพักอาศัย การใช้ประโยชน์ที่ดินของสถาบันราชการและสถานศึกษา และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในทิศทางที่กระจายออกสู่พื้นที่ชานเมือง รวมทั้งผังโครงข่ายเส้นทางการคมนาคมที่จะเกิดขึ้น ประกอบกับการพัฒนาและลงทุนด้านเศรษฐกิจของเมือง ทำให้สามารถจะคาดการณ์และวิเคราะห์ถึงพื้นที่ที่คาดว่าจะเกิดเป็นแหล่งกิจกรรมการค้าขายแผงลอยขึ้นได้ ซึ่งอาจจะมีความหลากหลายของรูปแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วทั้ง 6 ประเภท หรืออาจจะมียูรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาอีกก็เป็นได้

จากลักษณะของโครงสร้างเมืองตามกรอบการพัฒนาของผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ในอนาคต จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มและความเป็นไปได้ของกิจกรรมทาบเร่แผงลอยที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมาในหลาย ๆ รูปแบบ โดยเฉพาะ กลุ่มทาบเร่แผงลอยที่เกิดขึ้นบริเวณทางแยกขนาดใหญ่ บริเวณทางออกของเมืองในทิศทางต่าง ๆ และตามทางแยกขนาดเล็กภายในเมือง ซึ่งจากแผนที่โครงข่ายการคมนาคมที่จะถูกจัดสร้างขึ้นในอนาคต จะเห็นได้ว่าจะมีทางแยกทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กเกิดขึ้นมากมาย ประกอบกับทิศทางการขยายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อธุรกิจการค้าและบริการ และการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อพักอาศัยจะเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ยังคาดว่าจะเกิดรูปแบบของกลุ่มทาบเร่แผงลอยประเภทอื่น ๆ หนาแน่นตามมาด้วยเช่นกัน และอาจมีการพัฒนาผสมกลมกลืนระหว่างรูปแบบทาบเร่แผงลอยประเภทต่าง ๆ จนยากที่จะแยกออกว่าโดดเด่นในรูปแบบใดมากที่สุด

แนวทางการจัดการน้ำท่วมในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่

แผนที่ 37 แสดงตำแหน่งที่ตั้งการกำหนดน้ำท่วมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2532, 2541 และพื้นที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

สัญลักษณ์

- พื้นที่การกำหนดน้ำท่วม พ.ศ. 2532
- พื้นที่การกำหนดน้ำท่วม พ.ศ. 2541
- พื้นที่คาดว่าจะเกิดการกำหนดน้ำท่วมขึ้นในอนาคต

1. ▶ แยกสันติธรรม ถนนสายหลักที่ผ่านกลางชุมชน
ซึ่งหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ

บริเวณด้านหน้าโรงพยาบาลแมคเคอร์มิคและ
โรงเรียนปรินสรอยเซลล์ที่มีผู้คนผ่านไปมาหนาตา

★ 2.

กลุ่มร้านค้าในชุมชนรถไฟที่ค่อนข้างไกลจาก
ตัวตลาด

▲ 4.

บริเวณทางแยกแม่โจ้ตัดกับถนนอ้อมเมืองทางด้านเหนือ
จุดแยกขนาดใหญ่ที่ผู้คนเดินทางผ่านไปมา โดยเฉพาะ
Commuter ทั้งหมด

บริเวณตลาดชุมชนฟ้าข้ามทางด้านเหนือของเมือง
ซึ่งมีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้นเรื่อย ๆ

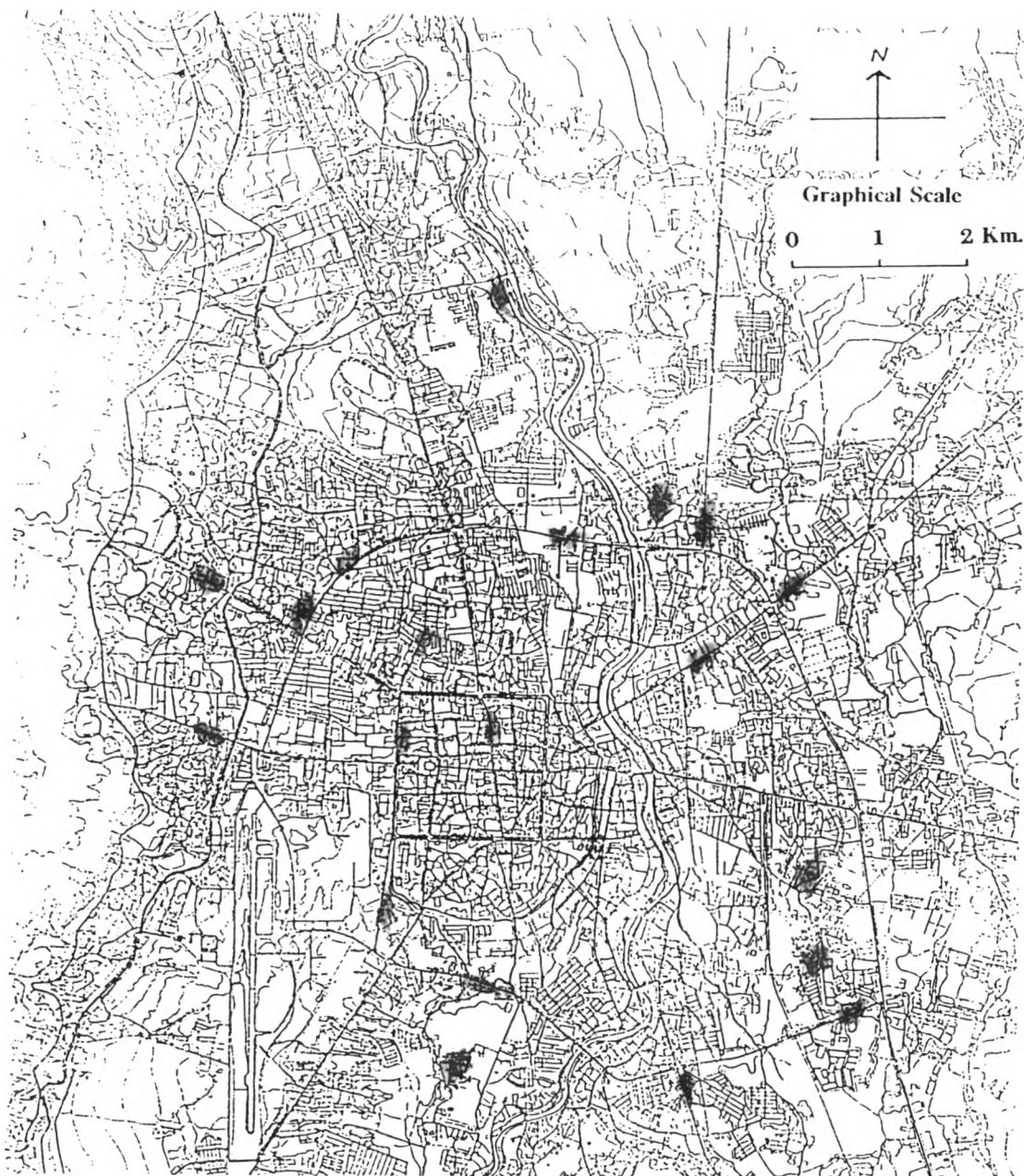
3. ▲

5.

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนภาพที่ 25 พื้นที่ที่คาดว่าจะเกิดการค้าหาบเร่แผงลอยขึ้นในอนาคต

แนวทางการจัดการหาบเร่แผงลอยในเมือง : กรณีศึกษานครเชียงใหม่
แผนที่ ๖8 ที่ตั้งการหาบเร่แผงลอยเมืองเชียงใหม่ที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตแยกตามกลุ่ม
 ของรูปแบบการหาบเร่แผงลอยแต่ละประเภท

สัญลักษณ์

- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณชุมชนพักอาศัย
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณสถานศึกษาขนาดใหญ่และสถานที่ราชการ
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณโดยรอบตลาดสดขนาดเล็กของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณทางออกของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณพื้นที่พิเศษของเมือง
- กลุ่มหาบเร่แผงลอยบริเวณริมถนนภายในเมือง